

The background is a textured oil painting of a window. The window frame is dark, and the view outside shows a landscape with a blue sky, a body of water, and some greenery. Red flowers are visible in the foreground, possibly on a ledge or in a vase. Overlaid on the right side of the painting is a black silhouette of a person's head and shoulders, facing left. The person appears to be looking out the window.

वृषाली जोशी

साकीच्या कथा

HECTOR HUGH

MUNRO SAKI

साकीच्या कथा

मूळ इंग्लीश लेखक – हेक्टर ह्यू मन्नो उर्फ साकी

मराठी अनुवाद – वृषाली जोशी

© वृषाली जोशी

सर्व हक्क अनुवादिकेच्या स्वाधीन. या अनुवादातील कोणताही भाग कोणत्याही माध्यमातून प्रसिद्ध करण्यासाठी अनुवादिकेची पूर्व परवानगी घेण्याची आवश्यकता आहे.

दूरभाष ९९२१७४६२४५

साकीच्या कथा

हे पुस्तक विनामूल्य आहे
पण फुकट नाही

या मागे अनेकांचे कष्ट व पैसे आहेत .

म्हणून हे वाचल्यावर खर्च करा ३ मिनिट

- १ मिनिट : लेखकांना फ़ोन करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा
- १ मिनिट : ई साहित्य प्रतिष्ठानला मेल करून हे पुस्तक कसे वाटले ते कळवा.
- १ मिनिट : आपले मित्र व ओळखीच्या सर्व मराठी लोकांना या पुस्तकाबद्दल अणि ई साहित्यबद्दल सांगा.

असे न केल्यास यापुढे आपल्याला पुस्तके मिळणे बंद होऊ शकते.

दाम नाही मागत. मागत आहे दाद.

साद आहे आमची. हवा प्रतिसाद.

दाद म्हणजे स्तुतीच असावी असे नाही. प्रांजळ मत, सूचना, टीका, विरोधी मत यांचे स्वागत आहे. प्रामाणिक मत असावे. ज्यामुळे लेखकाला प्रगती करण्यासाठी दिशा ठरवण्यात मदत होते. मराठीत अधिक कसदार लेखन व्हावे आणि त्यातून वाचक अधिकाधिक प्रगल्भ व्हावा, आणि संपूर्ण समाज सतत एका नव्या प्रबुद्ध उंचीवर जात रहावा.

साकीच्या कथा

लेखक : हेक्टर ह्यू मन्नो उर्फ साकी

अनुवादक : वृषाली जोशी

चलभाष : ९९२१७४६२४५

इमेल – vrishalisjoshi@gmail.com

या पुस्तकातील लेखनाचे सर्व हक्क अनुवादिकेकडे सुरक्षित असून पुस्तकाचे किंवा त्यातील अंशाचे पुनर्मुद्रण वा नाट्य, चित्रपट किंवा इतर रुपांतर करण्यासाठी अनुवादिकेची परवानगी घेणे आवश्यक आहे. तसे न केल्यास कायदेशीर कारवाई केली जाईल.

This declaration is as per the Copyright Act 1957. Copyright protection in India is available for any literary, dramatic, musical, sound recording and artistic work. The Copyright Act 1957 provides for registration of such works. Although an author's copyright in a work is recognised even without registration. Infringement of copyright entitles the owner to remedies of injunction, damages and accounts.

प्रकाशन : ई साहित्य प्रतिष्ठान

www.esahity.com

esahity@gmail.com

प्रकाशन : १५ मार्च २०१९

©esahity Pratishthan®2019

- विनामूल्य वितरणासाठी उपलब्ध .
- आपले वाचून झाल्यावर आपण हे फॉरवर्ड करू शकता .
- हे ई पुस्तक वेबसाईटवर ठेवण्यापुर्वी किंवा वाचनाव्यतिरिक्त कोणताही वापर करण्यापुर्वी ई प्रतिष्ठानची लेखी परवानगी घेणे आवश्यक आहे.

हेक्टर ह्यू मन्नो उर्फ साकी

हेक्टर ह्यू मन्नो उर्फ साकी हा इंग्लिश लेखक १८७० मध्ये म्यानमार (बर्मा) येथे जन्मला. खोडकर, मिशिकल व कधीकधी भीतीदायक / धक्कादायक अशा, राजा एडवर्डच्या काळातील लघुकथा लेखक, म्हणून तो प्रसिध्द आहे. १९१६ साली फ्रान्समध्ये तो मृत्यु पावला.

साकी यांच्या सहा लघुकथा व एक नाटुकले हे भाषांतरीत स्वरूपात पुढे दिले आहे. उघडी खिडकीमधील श्रीयुत नटेल यांची उडालेली भंबेरी, ग्रॉबीचे माकडचाळे, गंमत म्हणून राजाला डिवचणारा वेसपालस, चोरून कविता लिहून पैसे मिळवणारा सेप्टीमस, पोतडीतील जादू वापरणारा लुई; लॉराच्या पुनर्जन्माबद्दलच्या बोलण्याचा खोलवर परिणाम झालेली अमांडा, या सर्व गोष्टींमधून, साकीने विनोदबुद्धी जोपासलेली दिसून येते. मात्र फुटके नशीब ही कथा, जी. ए. कुलकर्णी यांच्या अनिवार्य अशा नियतीचा, भास घडवते. या सर्व लघुकथांमधून डोकावणारी साकीची लेखनशैली लोभस आहे.

अनुवादिकेची ओळख

B Sc, M A, M Ed, Ph D

२५ अनुवादित कथा मराठी मासिकामधून व चार पुस्तके ई साहित्यतर्फे प्रसिद्ध

मराठी व इंग्रजी माध्यमांच्या शाळाकॉलेजमध्ये अध्यापन

संशोधन प्रकल्पात सहभाग

कॉलेजमध्ये प्राचार्यपद

सुगमसंगीत स्पर्धेत पारितोषिके

सिंथेसायझरवर गाणी वाजवण्याचा, कविता करण्याचा व शब्दकोडी बनवण्याचा

छंद

संपर्क वृषाली जोशी ७, अक्षय, २० तुळशीबागवाले कॉलनी पुणे ४११००९

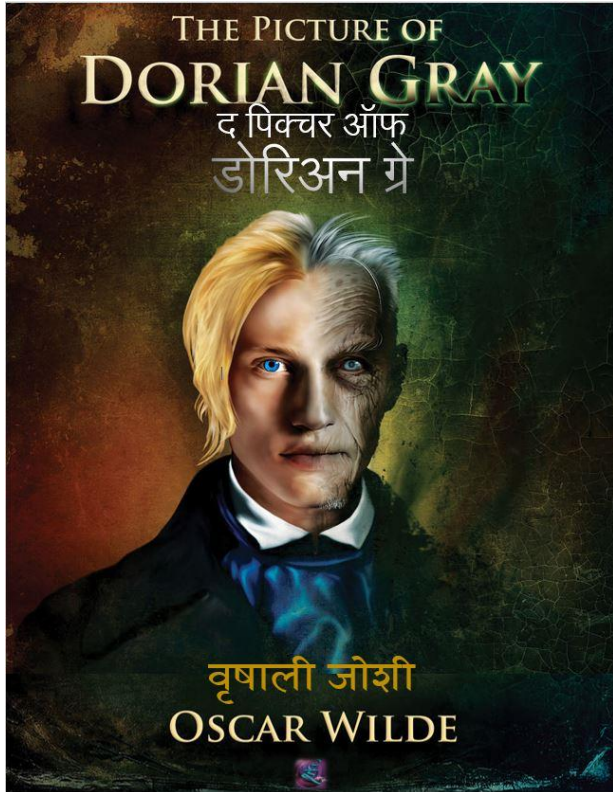
चलभाष ९९२१७४६२४५

अर्पणपत्रिका

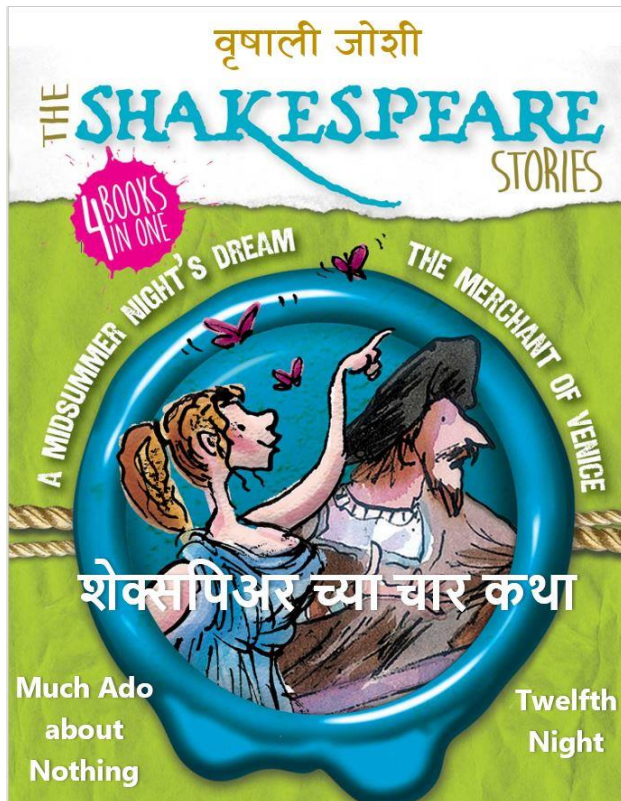
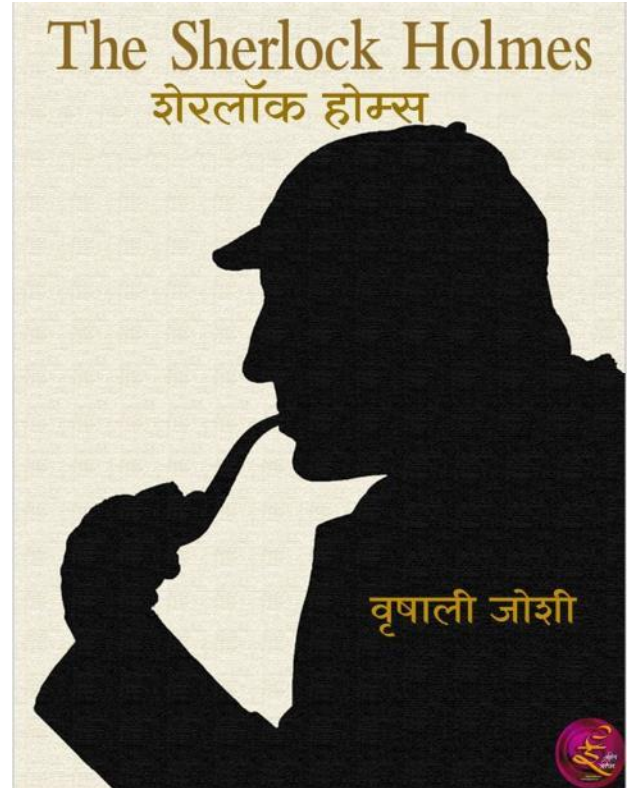
इंग्लिश साहित्यात डोकावून बघण्याच्या
माझ्या ऊर्मीस

वृषाली जोशी

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/dorian_gray_oscar_wilde_vrshali_joshi.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/sherlock_holmes_stories_1a_vrshali_joshi.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/shakespere_stories_vrshali_joshi.pdf

http://www.esahity.com/uploads/5/0/1/2/501218/mejavaanipurvi_and_other_stories_somerset_maugham_vrshali_joshi.pdf

कथानुक्रम

- उघडी खिडकी
- ग्रॉबी लीगटनमधील बदल
- लॉरा
- फुटके नशीब
- संत वेसपालसची गोष्ट
- सेप्टीमसचे गुप्त पाप
- डोकेबाज लुई

उघडी खिडकी

“श्रीयुत नटेल, माझी मावशी आता येईलच. तोपर्यंत मी इथे आहेच.” ती पंधरा वर्षांची तरुण मुलगी म्हणाली.

“या अनोळखी लोकांबरोबरच्या कृत्रिम भेटीतून, मला थारेपालट मिळणार आहे की नाही? माझ्या दुखण्यावरचा इलाज म्हणून, मला डॉक्टरांनी खेडेगावातील मोकळ्या हवेमध्ये रहायला सांगितले आहे. पण माझा हेतू, कसा काय साध्य होतो ते बघू.” असा विचार करत श्रीयुत नटेल, त्या मुलीला ते ठीक असल्याचे सांगायचा, प्रयत्न करत होते.

श्रीयुत नटेल यांची बहीण, त्यांना बोलली होती, “मी तिथे ज्यांना ओळखते त्या सर्वांसाठी, मी तुला ओळखपत्र देईन. नाहीतर तू स्वतःला, एकांतवासात कोंडून घेशील. तोंड उघडून, कुणाबरोबर बोलणार नाहीस व तुझा आजार, आणखी बळावून घेशील.”

“तुमच्या ओळखीचे इथे बरेच लोक आहेत का?” त्यांना पुरेशा शांतपणे वार्तालाप करता येणार आहे की नाही, याची चाचपणी करत भाची बोलली.

“छे. छे. अगदी एखादा दुसराच असेल. माझी बहीण, इथे चार वर्षांपूर्वी आली होती. तिनेच, काहीजणांची नावे सांगितली आहेत.” श्रीयुत नटेल उत्तरले.

“म्हणजे तुम्हाला मावशीबद्दल, काहीच माहिती दिसत नाही.” त्या मुलीने पुढे चालू ठेवले.

“फक्त तिचे नाव व पत्ता.”

“तीन वर्षांपूर्वी तिच्या बाबतीत, एक दुःखदायक घटना घडली. तुमच्या बहिणीला, ती माहिती नसणार.” मुलगी म्हणाली.

अशा निवांत जागी काय मोठे घडणार आहे, असे आश्चर्य करत, श्रीयुत नटेल यांनी विचारले, “दुःखदायक घटना?”

“तुम्हाला नवल वाटेल, की आम्ही ही मोठी खिडकी, इतक्या उशिरापर्यंत उघडी का ठेवतो.” असे म्हणत भाचीने, हिरवळीवर उघडणाऱ्या मोठ्या खिडकीकडे, निर्देश केला. “आजपासून बरोबर तीन वर्षांपूर्वी, माझे दोन मामा व मावशीचा नवरा असे तिघेजण, शिकार करण्यासाठी म्हणून बाहेर पडले. जंगल तुडवताना चकवा लागून, ते भरकटले असावे. त्यांची प्रेतेही कधीच सापडली नाहीत.”

इथे त्या मुलीचा आवाज खोल गेला. गरीब बिचाऱ्या मावशीला असे वाटते, की एखादे दिवशी ते नक्की परत येतील आणि त्यांच्याबरोबर तो चॉकलेटी कुत्राही असेल. ते सर्वजण या खिडकीतून गेले, तसेच तिथूनच परत येतील, अशा आशेने ती ही खिडकी, रोज खूप वेळ उघडीच ठेवते. ते कसे बाहेर पडले, ते ती नेहमी मला सांगते. “माझ्या नवऱ्याने पांढरा रेनकोट त्याच्या हातावर घेतला होता आणि बरका, अशा सामसूम संध्याकाळी मला असे वाटत रहाते, की ते त्या खिडकीतून आत येतील.” विचित्रपणे शहारत भाचीने दारातून मावशीला, आत येताना पाहिले. उशीर झाल्याबद्दल दिलगिरी प्रदर्शित करत येणाऱ्या मावशीकडे बघत, श्रीयुत नटेलनी सुटकेचा निःश्वास टाकला.

मावशी म्हणाली, “ही खिडकी उघडी असायला तुमची हरकत नसावी, असे मी समजते. माझा नवरा व भाऊ, शिकारीहून परत येतील. ते नेहमी तिथूनच येतात.”

थंडीमध्ये ते बदकाची शिकार आणतील, या कल्पनेने ती खूश झाली. एखाद्या बऱ्या विषयाकडे संभाषण वळवण्याचा, श्रीयुत नटेलनी निष्फळ प्रयत्न केला. पण घराच्या मालकीणबाई मावशींचे, पाहुण्यांकडे लक्षच नव्हते. पाहुण्यांच्या आरपार त्यांची नजर, उघड्या खिडकीवर खिळलेली होती. मानसिक प्रक्षोभित अवस्थेपासून व शारीरिक श्रमांपासून दूर राहून, विश्रांती घेण्याचा सल्ला मला दिला आहे, असे श्रीयुत नटेलनी जाहीर केले. भुकेमुळे खरे तर, ते कासावीस झाले होते.

पण त्यांच्या बोलण्याकडे लक्ष न देता, मावशीबाई एकदम उत्साहाने ओरडल्या, “शेवटी एकदाचे आले तर! चहा घ्यायच्या, अगदी योग्य वेळी आले. श्रीयुत नटेल शहारले व सहानुभूतीच्या दृष्टीने भाचीकडे वळले. मुलगी मोठ्या भीतीदायक डोळ्यांनी व खिळल्या नजरेने, उघड्या खिडकीकडे पहात होती. श्रीयुत नटेलदेखील वळून तिकडे पाहू लागले.

मावळत्या संधीप्रकाशातून, तीन आकृत्या निःस्तब्धपणे हिरवळीतून येत होत्या. दमलेला चॉकलेटी कुत्राही त्यांच्या पायाशी होता. त्या सर्वांजवळ बंदुका होत्या. एकाच्या खांद्यावर पांढरा रेनकोट होता.

श्रीयुत नटेलनी त्यांची काठी हातात पकडली. हॉलच्या दरवाजातून, अर्धवट उजेडात ते घाईघाईने बाहेर पडले. खांद्यावर पांढरा रेनकोट घेतलेला मनुष्य, खिडकीतून आत येता येता म्हणाला, “अग ए, शेवटी एकदाचे आम्ही आलो. आम्ही येतायेताच, तो बाहेर कोण पडला?”

मावशीबाई उत्तरल्या, “श्रीयुत नटेल. निरोपसुद्धा न घेता, एखादे भूत बघावे तसे बाहेर पडले.”

भाची शांतपणे म्हणाली, “त्यांना कुत्र्याची भीती वाटते, असे ते म्हणत होते. एकदा गंगाकिनारी कुत्र्यांच्या टोळीने त्यांचा पाठलाग करून त्यांना, भोवतालच्या डास आणि कीटकांचा त्रास सहन करत, खड्ड्यात पडून रहाण्यास भाग पाडले होते. एवढे कारण त्यांना पळून जाण्यासाठी पुरेसे होते.”

अचानक अद्भुतरम्यतेत शिरून, गंमत करणे, ही तिची विशेषता होती. घडलेली गोष्ट तीन वर्षांपूर्वीची असल्याची थाप मारून, तिने श्रीयुत नटेल, याची चांगलीच भंबेरी उडवून दिली होती.

ग्रॉबी लिंगटनमधील बदल

मनुष्य कोणाबरोबर आहे, त्यावरून तो ओळखला जातो.

ऊन येणाऱ्या पूर्वेकडच्या खोलीत, त्याच्या उतारवयाकडे झुकणाऱ्या मध्यमवयाला साजेशा, अस्वस्थ मनोवस्थेत ग्रॉबी लिंगटन, त्याच्या भावाच्या घरात, वाट पहात बसला होता. सगळ्यांचा निरोप घेऊन, बरोबर मोजक्या पुतणे मंडळींचा ताफा घेऊन, पाऊण एक तासात, गावातील हिरवाईचा भाग ओलांडून, तो स्टेशनकडे निघणार होता. तो स्वभावाने चांगला, दयाळूपणे वागणारा मनुष्य होता. कर्तव्याचा भाग म्हणून काही ठराविक दिवसांनी, विल्यम या त्याच्या स्वर्गवासी भावाच्या बायकोमुलांना, तो भेटायला येत असे. खरे तर त्याला, स्वतःच्या घराचे व भोवतालच्या बागेचे खासगीपण व आरामाची भावना, अधिक भावत असे. पुस्तके आणि

पाळलेला पोपट हे त्याचे जिवाभावाचे सोबती होते. कुटुंबातील सदस्यांशी ठेवावे लागणारे औपचारिक संबंध, त्याला अर्थहीन व दमछाक करणारे वाटत. नातेवाईकाना भेटी देण्यासाठी, रेल्वेने केलेले छोटे मोठे प्रवास, हे त्याच्या सदसद्विवेकबुद्धीच्या टोचणीपेक्षा, त्याचा दुसरा भाऊ, कर्नल जॉन याच्याकडून, विल्यमच्या गरीब बिचाऱ्या कुटुंबाकडे ग्रॉबी दुर्लक्ष करतो, म्हणून मिळणारे शिव्याशाप टाळण्यासाठी अधिक असत. वहिनीची ख्यालीखुशाली बघून येण्यासाठी, त्याला घोड्यावर बसवले गेले म्हणून, तो एकदा प्रवासाला गेला. तसेच कर्नल भावाकडून त्याच्याकडे येऊन जाण्याबद्दल धमकी मिळाली, तेव्हा त्यांनी सरळ देश बघायचे निमित्त काढून व तरूण मंडळींशी परिचय होईल म्हणून, काही मैलांच्या झटपट प्रवासाचे आयोजन केले. आतांची त्याची भेट, ही त्याच्या वेळाचे अगदी काटेकोर नियोजन करून, घडवून आणलेली होती. तो जाईल, तेव्हा कर्नल बहुधा घरी नसेल, असे ते नियोजन होते. आता पुढचे, सहा सात महिने, कुटुंबाबद्दलचे सामाजिक भान राखण्यासाठी, आपल्या आरामाचा व दृष्टीकोनाचा, बळी द्यायला नको, असा ग्रॉबी विचार करत होता. तो खूप आनंदी असल्याचे, दाखवू इच्छित होता. खोलीतील एकेक वस्तु उचलून, तो त्याचे वरवर निरीक्षण करत होता. अचानक त्याच्या आनंदीपणाची जागा, चिडखोरपणाने घेतली. त्याच्या पुतण्याच्या चित्रकलेच्या वहीत त्याला, त्याचे स्वतःचे व त्याच्या पोपटाचे व्यंगचित्र काढलेले सापडले. पूर्णपणे एकमेकांकडे बघत असलेले, कसेही वेडेवाकडे झोपलेले असे ते चित्र, चित्रकाराने मुद्दामून त्यांचे एकमेकांसारखे काढलेले, चित्र होते. पहिला रागाचा झटका ओसरल्यावर, ग्रॉबी खूप हसला. आणि सहजपणे त्याने चित्रातली हुशारी, स्वतःशी मान्य केली. नंतर त्याला वैतागाच्या भावनेने घेरून टाकले. पेन व शाई यांच्यामागे दडलेल्या चित्रकाराबद्दलच्या नव्हे, तर त्यात लपलेल्या सत्याच्या शक्यतेने! माणसे जे प्राणी पाळतात, त्यांच्याबरोबर सतत राहून, ते नकळत त्यांच्यासारखेच वागू लागतात की काय? त्याच्या बडबड्या पुतण्यांच्या जथ्याबरोबर स्टेशनकडे चालताना, ग्रॉबी कधी नाही इतका शांत होता. त्या लहानशा रेल्वे प्रवासात, तो अधिकाधिक अंतर्मुख होऊन, पोपटासारखे अस्तित्व असलेला उरला. तो विचारात भरकटला. त्याचा दिनक्रम पोपटासारखा झाला. तो चोचीने काही

चावू लागला. त्याच्या बागेतील फळझाडांच्या फांदीवर, की हिरवळीवरील त्याच्या मोडक्या खुर्चीत, किंवा वाचनालयातील शेकोटीशेजारील जागेमध्ये, बसू लागला. अगदी चुकूनमाकून शेजाऱ्यांशी होणारे त्याचे बोलणे पोपटपंची होती की काय? “छान उन्हाचा दिवस आहे, नाही का?” “आज थोडा पाऊस पडणार असे वाटते आहे.” “तुला परत पाहून आनंद झाला. तू तुझी काळजी घ्यायला हवीस.” “काय हे तरूण लोक गोळीबार करतात, नाही का?” असले निरर्थक, मूर्खासारखे अटळ उद्गार आठवून, त्याच्या मनात आले, यात मानवी बुद्धी नसून, हे पोपटासारखे पोकळ बोलणे होते. मांजर दिसले तर “किती छान मनीमाऊ! म्याव म्याव!” म्हणावे तसे, खरे तर हे बोलणे असावे. पक्ष्यासारखी पिसे असलेले असे स्वतःचे, पुतण्याने काढलेले चित्र बघून, ग्रॉबीची पहिली भावना रागाची होती. पुतण्याचे ते चित्र, कुचेष्टा करण्याच्या भावनेने भरलेले होते.

आपण असे काही करणार नाही, हे माहिती असून, तो पश्चात्तापपूर्वक उद्गारला, “मी हा रानटी पक्षी कुणाला तरी देऊन टाकीन.” पण इतकी वर्षे त्याने तो पोपट, अगदी प्रेमाने पाळला होता. आता अचानक तो कुणालातरी देऊन टाकणे, फार विचित्र दिसले असते.

त्याने तबेल्याच्या येथील, घोड्याच्या गाडीबरोबर आलेल्या मुलाला विचारले, “माझा भाऊ आला का?”

“हो सर. सब्वादोनला आला. आणि — तुमचा पोपट मेला.” कोणतीही आपत्ती जाहीर करताना, त्याच्यासारख्या लोकाना होणाऱ्या आनंदाने, तो मुलगा बोलता झाला.

ग्रॉबीने विचारले, “माझा पोपट मेला? कशामुळे मेला?”

“एपमुळे” मुलगा थोडक्यात म्हणाला.

ग्रॉबीने विचारले, “ते काय असते?”

“कर्नलने त्याच्याबरोबर आणलेले एप” असे उत्तर मिळाले.

ग्रॉबीने विचारले, “माझा भाऊ आजारी आहे असे तुला म्हणायचे आहे का? एप हा काही संसर्गजन्य आजार आहे का?”

“कर्नल चांगला ठणठणीत आहे.” अजून काहीही स्पष्टीकरण न देता, मुलगा म्हणाला. त्यामुळे घरी जाईपर्यंत ग्रॉबीला उत्कंठा दाबून ठेवून, धीर धरावा लागला. घराच्या दारात उभा राहून, भाऊ त्याची वाट पाहत होता.

त्याने गेल्या गेल्या विचारले, ‘तू पोपटाबद्दल ऐकलेस का? मी तुझी मनापासून माफी मागतो. तुला आश्चर्यचकित करण्यासाठी, मी आणलेल्या माकडाला पाहिल्याक्षणी तो पोपट किंचाळला, ‘सर, तुमचा धिक्कार असो.’ आणि ते उपद्र्यापी माकड त्याच्या अंगावर धावून गेले. पोपटाची मान पकडून त्याला गरागरा फिरवले. मी त्याला माकडाच्या पंजातून सोडवेपर्यंत, तो पोपट ठार झाला होता. नेहमी खरे तर मित्रत्वाने वागणारे, असे ते माकड आहे. असे रागाने लाल झालेले, त्याला मी कधीच पाहिले नव्हते. या सर्व प्रकाराबद्दल, मी परत तुझी माफी मागतो. आता तुला नक्कीच, तुझ्या नजरेसमोरही ते माकड नको असेल.”

“नाही. असे काही नाही.” एप म्हणजे माकड, हे लक्षात येऊन, ग्रॉबी वरवरच्या गंभीरपणे म्हणाला. काही तासांपूर्वी पोपटाच्या बाबतीतील ती दुर्घटना, त्याच्यावर दुःखःद गोष्टीसारखी चालून आली असती. आता जणू काही इष्टापत्ती म्हणून, ती पाहीली गेली होती.

तो पुढे बोलला, “असे बघ, तो पोपट म्हातारा होऊ लागला होता.” पोपट मेल्यामुळे त्याला खंत वाटत असली, तरी ती खरी नव्हती. “त्याच्या वयातीतपणाकडे दुर्लक्ष करत, मी एवढी वर्षे दयाळूपणे त्याला जगू दिले, हेच फार झाले. काय छान छोटे माकड आहे!” जेव्हा ते पोपटाला मारणारे माकड, त्याला दाखवले गेले, तेव्हा तो बोलला. ते एप नव्हे तर पश्चिम गोलार्धातील, मोठी शेपूट असलेले, लहानसे माकड होते. ते सभ्य, थोडेसे लाजरे व अर्धवट विश्वासू वाटत होते. पण त्याने लगेचच ग्रॉबीचा विश्वास जिंकला. त्याच्या चमकदार लाल डोळ्यांमध्ये बहुधा ग्रॉबीला, पोपटासारखाच रागीट स्वभाव दिसला, (जो पणाला लावून पोपटाने स्वतःचा अंत

ओढवून घेतला होता). तो मेलेला पक्षी घरातील एक सदस्य आहे, असे नोकरांना वाटत होते. तो खरे तर अगदी थोडासाच त्रास देई. त्याची जागा ह्या रक्तपिपासू, पाळीव प्राण्याने घ्यावी, हे खरे पाहता त्यांना आवडलेले नव्हते.

‘पोपट बोलायचा, तसे कधीच काही शहाण्यासारखे आणि मजेशीर न बोलणारा प्राणी, असे स्वयंपाकघरातील नोकर मंडळींचे त्या माकडाबद्दलचे मत होते.

कर्नल जॉन यांच्या भेटीनंतर, बारा की चौदा महिन्यांनी, एका रविवारी सकाळी, ग्रॉबी लिंगटन बसलेल्या पेरीश चर्चमधील बाकासमोरील बाकावर, मिस वेप्ले नम्रपणे बसली होती. तशी ती शेजारी नवीन रहायला आली होती. आणि आसपासच्या कुणाशी, तिची विशेष ओळख नव्हती. पण गेली दोन वर्षे ,ती चर्चमध्ये येत असल्याने, एकमेकांच्या सवयी परस्परांना माहिती होत्या. तिच्याकडे प्रार्थनेचे पुस्तक व रुमाल सोडून, चौकोनी आकाराच्या कफासाठीच्या गोळ्या शेजारील जागेवर ठेवलेल्या असतात, हे ग्रॉबीला माहिती होते. ती त्या गोळ्या सतत घेत नसे, पण कधी खोकल्याची ढास आली तर असाव्या, म्हणून त्या तिथे असत. मात्र या रविवारी, खोकल्याऐवजी वेगळ्याच कारणाने त्या गोळ्यांनी लक्ष वेधून घेतले. प्रार्थनेचे पहिले कडवे गायला ती उठली, तेव्हा तिच्या मागे बसलेल्याचा हात तिच्या शेजारी ठेवलेल्या गोळ्यांच्या पाकिटाच्या दिशेने आलेला व गोळ्या हस्तगत केलेल्या तिने पाहिल्या. तिने मागे वळून पाहिले तेव्हा पाकीट नाहीसे झाले होते. पण मिस्टर लिंगटन एकाग्रपणे त्यांच्या हातातील प्रार्थनेच्या पुस्तकात बघत होते. पाकीट चोरले गेल्याने बेचैन झालेल्या बाईचे बघणे, त्यांच्या चेहऱ्यावर जराही अपराधी भाव आणत नव्हते. नंतर जमलेल्या ओळखीच्या लोकाना व हादरलेल्या मित्रांच्या गर्दीला उद्देशून ती म्हणाली, “त्यापेक्षा वाईट म्हणजे मी प्रार्थनेसाठी गुडघ्यात वाकून बसले असताना, माझ्या गोळ्यांच्या पाकिटातील एक गोळी, हवेतून माझ्या नाकाच्या जराशी खाली आली. मी मागे वळून मिस्टर लिंगटनकडे पाहिले. पण ते तर डोळे मिटून, ओठांनी पुटपुटून, प्रार्थना म्हणत होते. मी परत भक्तिभावाने माझे काम चालू केले, तर दुसरी गोळी उडत आली व मग तिसरी. मी थोडा वेळ लक्षच नाही, असे दाखवले व मग अचानक मागे वळून त्या चोराला

अजून एक गोळी, माझ्या दिशेने उडवताना पाहिले. त्याने ताबडतोब पाने उलटत असल्याचे ढोंग केले, पण आता मी त्याचे कृष्णकृत्य, समजून चुकले होते. त्याला, मला कळल्याचे समजले. मग गोळ्या यायच्या बंद झाल्या. अर्थात मी माझी जागा बदलली.”

हे ऐकणारा एकजण म्हणाला, “अशा असभ्य पद्धतीने, चांगले लोक वागत नाहीत. शाळेतील एखाद्या ब्राह्मण मुलासारखे, त्यांचे वागणे आहे आणि तरीही मिस्टर लिंगटनना सर्वजण मान देतात.”

मिस वेप्ले बोलली, “तो एखाद्या माकडासारखे वागला आहे.”

तिचे त्याच्या विरुद्धचे बोलणे, गावातील इतर भागातदेखील पसरले. ग्रॉबी लिंगटन हे लोकांच्या दृष्टीने फार आदर्श होते असे नाही. पण त्यांच्या मृत पोपटामुळे, ते आनंदी व नीटनेटके म्हणून प्रसिद्ध होते. ते कुणाला त्रासही देत नसत. परंतु पुढील काही महिन्यात गावातील लोकांमध्ये, त्यांच्या वर्तणुकीबद्दल उलटसुलट बोलले जाऊ लागले. त्याचा पोपट मेल्याचे त्याला पहिल्यांदा सांगणाऱ्या तबेल्यातील मुलाने, त्यांच्याबद्दलच्या नापसंतीची कुणकुण, नोकरांच्या राहण्याच्या ठिकाणी पसरवली. आणि यासाठी त्या मुलाकडे पुरेसे पुरावे होते. कडक उन्हाळ्याच्या दिवसात, फळबागेतील लहानशा तलावात अंघोळ करायची परवानगी, त्याने मिळवली होती. त्याठिकाणी एका दुपारी गेलेला असताना, त्याने मोठ्या आवाजातील बोलणे ऐकले. ग्रॉबी, माकडांच्या भाषेत मोठमोठ्याने बोलत होते. सफरचंदाच्या झाडाच्या खालील फांदीवर, ग्रॉबीचे माकड बसले होते. त्याने मुलाचे कपडे ओढून घेतले होते. मुलगा स्वतःच्या कपड्यांकडे निर्देश करत होता. ते त्याला घेता येत नव्हते. तो मुलगा ओरडला, “माकडाने माझे कपडे घेतले.” कपडे नसल्यामुळे, त्याला लाज वाटत होती. पण ग्रॉबी तिथे आल्याने, मुलाला बरे वाटले. त्याचे कपडे परत मिळवायच्या प्रयत्नात त्याला नैतिक व प्रत्यक्ष मदत मिळणार असल्याचे समजून, त्याने ग्रॉबीला हाक मारली. ग्रॉबी म्हणाला, “मी तुला वरती उचलतो. म्हणजे कपड्यांपर्यंत तुझा हात पोचेल.” मुलगा तयार झाला. ग्रॉबीने त्याच्या कंबरेला घट्ट धरून वर उचलले. पण कपडे देण्याऐवजी ग्रॉबीने त्याला शेजारच्या झाडाझुडुपात भिरकावून दिले. या

प्रसंगी, आश्चर्यचकित होऊन, रागाने व वेदनेमुळे; त्याचे ओरडणे चालू होते. पण त्याहीपेक्षा, त्याच्या शत्रूचे विजयोन्मादाने ओरडणे, त्याला झाडातून ऐकू येत होते व ग्रॉबीच्या हास्यकिंकाळ्यादेखील! मुलाचे कपडे झाडाखाली गवतावर, विखरून पडले होते.

“मला वाटते की तिथे एक नाही, तर दोन माकडे आहेत.” तो रागाने ग्रॉबीकडे निर्देश करत, म्हणाला.

एक किंवा दोन आठवड्यांनंतर, अर्धवट भाजलेली कटलेट मोडून टाकून, ग्रॉबीने स्वयंपाकीण बाईला रडकुंडी येईपर्यंत घाबरवले. “त्याने मला दात विचकून दाखवले. मी खरेच सांगते आहे.” तिच्याबद्दल सहानुभूती असणाऱ्या स्वयंपाकघरातील लोकाना तिने सांगितले. “पुन्हा तो माझ्याशी असा वागला, तर मी त्याच्याकडे बघतेच.” स्वयंपाकीण तावातावाने म्हणाली. (पण तिच्या स्वयंपाकामध्ये त्या दिवसापासून ठळकपणे सुधारणा झालेली दिसली).

घरी मेजवानी आयोजित करायची, ग्रॉबी लिंगटनची नेहमीची सवय, त्याने आता थोडी दूर सारली. हाउसकीपर मिसेस ग्लेंडफने, घराच्या जुन्या भागापासून त्याला वेगळे केले होते. लिओनार्ड स्पॅर्बिक या प्रसिध्द पियानोवादकाशेजारील खोलीत त्याला ठेवले होते. त्या यजमानीण बाईचे उत्साही स्तुतीपर विधान असे होते, “हंगेरिअन वादक लीस्ट्झसारखे, स्वर्गीय असे, त्याचे वादन आहे.”

“तो सामन जातीच्या माशासारखे का वाजवत असेना, पण मी अगदी पैज लाऊन सांगेन, की तो प्रचंड घोरतो” ग्रॉबीने ताशेरा मारला. “त्या पातळ भिंतींमधून त्याचे ते भयंकर घोरणे मला ऐकू आले, तर त्याची काही खैर नाही.”

तो घोरायचा हे खरे होते.

ग्रॉबीने दोन तीन मिनिटे ते सहन केले. आणि मग तो तावातावाने, लिओनार्ड स्पॅर्बिकच्या खोलीत गेला. ग्रॉबीच्या भडीमाऱ्यापुढे, त्या संगीतकाराची मांसल तनु, वितळणाऱ्या आईस्क्रीम सारखी दिसत होती. ग्रॉबीने त्याला डिवचून, पूर्णपणे जागे केले. आणि मग भडकलेल्या पियानोवादकाने, अतिशय संतापून त्याच्यावर दादागिरी करणाऱ्याच्या हातावर रट्टे हाणले.

दुसऱ्याच क्षणी, स्पॅबिंकच्या तोंडावर उशीचा अन्ना दाबला गेला व पायजम्यातील त्याचे पाय अंथरुणाबाहेर ओढले गेले. चिमटे काढून लाथा मारल्या गेल्या. ग्रॉबीने त्याला तुडवत बाथरूमच्या दिशेने नेले व टबमधील पाण्यात बुडवण्याचा अयशस्वी प्रयत्न केला. काही क्षण खोली पूर्ण अंधारात होती. दबलेल्या किंकाळ्या, घुसमटलेले आवाज व माकडासारखे संतापलेले बडबडणे हे सर्व, बाथरूमजवळ चाललेल्या धडपडाटाचे निदर्शक होते. काही वेळाने ही एकतर्फी चाललेली मारामारी एकदम ग्रॉबीच्या हातातील मेणबत्तीने पडद्याला लागलेल्या आगीने उजळून निघाली. बाहेर हिरवळीवर जमलेले लोक घाबरून घाईघाईने आत आले. तेव्हा आग चांगलीच भडकून, धूर पसरला होता. काही क्षणांनी अर्धवट बुडालेल्या पियानोवादकाला हातावर घेऊन, ग्रॉबी बाहेर आला. रात्रीच्या थंड हवेने त्याचा राग शांत झाला होता. आणि जेव्हा गरीब बिचाऱ्या लिओनार्ड स्पॅबिंकची हुशारीने सुटका केल्याबद्दल, व त्याच्या डोक्याभोवती ओले कापड गुंडाळून धुराने त्याचा श्वास कोंडणे थांबवल्याबद्दल, ग्रॉबीचा जयजयकार झाला. तो त्याने आनंदाने स्विकारला. तो संगीतकार कसा मेणबत्ती उशाशी ठेऊन, झोपला होता आणि कशी आग भडकली, याचे साग्रसंगीत वर्णन त्याने केले. जेव्हा स्पॅबिंक त्याला अमानुषपणे पाण्यात बुडवले गेल्याच्या धक्क्यातून थोडासा सावरला, तेव्हा त्याने खरी हकीगत, म्हणजेच अंदरकी बात, काही दिवसांनी सांगितली. पण हळूवारपणे त्याच्यावर दया दाखवणारे हास्य व ग्रॉबीच्या निवेदनामुळे गोष्टीने जे वळण घेतले होते त्याला अनुरूप असे शेरे ऐकून, त्याला कळले, की लोक खरी बाजू ऐकून घ्यायलाच, तयार नाहीत. रॉयल ह्युमन सोसायटीने, जीव वाचवण्याबद्दलचे पदक ग्रॉबीला देण्याच्या समारंभाला हजर राहण्यास, मात्र त्याने नकार दिला.

या सुमारास ग्रॉबीने पाळलेल्या माकडाला, उत्तरेकडील हवामानामुळे त्याच्यासारख्या अनेकांचा बळी घेतलेल्या कुठल्यातरी रोगाने, खलास केले. त्यामुळे त्याच्या मालकावर खोल परिणाम झाला. आणि तो कधीच पूर्वीसारखा, आनंदी होऊ शकला नाही. कर्नल जॉनने, त्याच्या मागील भेटीत ग्रॉबीला दिलेले कासव घेऊन, तो मंदपणे हिरवळीवर फिरू लागला. त्याचे पुतणे व पुतण्या त्याला 'वयस्क ग्रॉबी काका' म्हणू लागले.

लॉरा

“तू खरीखुरी मरायला टेकलेली नाहीस, नाहीस ना?” अमांडाने विचारले.

लॉरा म्हणाली, “डॉक्टरानी मला, मंगळवारपर्यंत जगायची परवानगी दिली आहे.”

“आज शनिवार आहे. हे गंभीर आहे.” अमांडा धापा टाकत बोलली.

“हे गंभीर आहे की नाही, ते मला माहिती नाही. पण आज शनिवार आहे हे नक्की.”
लॉरा म्हणाली.

“मरण नेहमीच गंभीर असते.” अमांडा म्हणाली.

“मी मरणार आहे, असे मी कधीच म्हटले नाही. मी असे धरून चालले आहे, की मी आता लॉरा म्हणून असणार नाही, पण मी कोणीतरी असेनच. मला वाटते, कुठला तरी प्राणी. असे बघ, जेव्हा एखादा माणूस फार चांगला नसतो, पण आयुष्य जगतो; तेव्हा तो माणसापेक्षा खालच्या जातीतला प्राणी होतो. मी विचार करते, तेव्हा मला जाणवते, की मी काही फार चांगली नव्हते. जेव्हा परिस्थितीची मागणी तशी असेल तेव्हा, मी चिक्कू व कोत्या बुद्धीची होते.”

“परिस्थितीची मागणी तशी कधीच नसते.” अमांडा घाईघाईने बोलली.

“कदाचित तुला माझे म्हणणे पटत नसेल पण, तशी परिस्थिती एगबर्टमुळे ओढवली. तू त्याच्याशी लग्न केले आहेस, ती गोष्ट वेगळी. तू त्याच्यावर प्रेम करण्याची, त्याला मान देण्याची व त्याला सहन करण्याची, शपथ घेतली आहेस.”

“एगबर्टने तुझे काय घोडे मारले आहे, ते मला कळत नाही.” बचाव करत अमांडा बोलली.

लॉराने कोरडेपणे कबूल केले. “मी असे म्हणू धजते, की चूक माझ्या बाजूने होती. तो फक्त त्या परिस्थितीला, कारणीभूत ठरला. त्याने लहानसा, मला राग येईल अशा प्रकारचा, घोळ केला. उदाहरणार्थ, जेव्हा मी त्या दिवशी, कॉली कुत्र्याच्या पिल्लाना, शेतावरून बाहेर फिरायला नेले तेव्हा, एगबर्टने चिडचिड केली. कॉली कुत्र्याच्या पिल्लांनी, एगबर्टच्या ससेक्स जातीच्या पिल्लांचा पाठलाग केला व खुराड्यात बसलेल्या दोन कोंबड्यांना हुसकावून, फुलांच्या वाफ्यावरून धावायला लावले. तुला माहिती आहे की, त्याच्या कोंबड्यांच्या खुराड्याला व बागेला तो किती जपतो.”

तसेही, संबंध संध्याकाळभर त्याने तिकडे काही लक्ष दिले नाही. नंतर तो म्हणाला, “आता झाले ते झाले. त्याबद्दल आणखी काही बोलायला नको.” आणि तेव्हाच तर कुठे मी त्या प्रकरणाच्या चर्चेची, मौज घ्यायला लागले होते. तिथेच माझ्या क्षुद्र बुद्धीच्या सूडाने डोके वर

काढले.” अजिबात पश्चात्ताप न होता, लॉराने चालू ठेवले. “त्या कुत्र्याच्या घटनेनंतर, मी ठिपकेवाल्या पूर्ण ससेक्स कुटुंबाला, त्याच्या बियाणाच्या जागेच्या सावलीत हलवले.”

अमांडा उद्गारली, “असे कसे काय, तू करू शकलीस?”

लॉरा म्हणाली, “ते अगदीच सोपे होते. दोन कोंबड्यांनी झोपल्याचे ढोंग केले. पण मी ठाम होते.”

“आणि आम्हाला वाटले, की तो योगायोग होता.”

लॉराने चालू ठेवले, “असे बघ, माझा पुढचा जन्म, एका खालच्या जातीच्या प्राण्याचा असणार असे, मला ठामपणे वाटते. मी एखादा प्राणी असेन. शिवाय माझ्या हातून फार काही वाईट घडलेले नाही, तेव्हा मी एखादा चांगला प्राणी होईन. मी डौलदार व उत्साही असेन व मला मजा करण्यास आवडत असेल. कदाचित, पाणमांजर ”

अमांडा म्हणाली, ‘मी एक पाणमांजर म्हणून तुझी कल्पना करू शकत नाही.’

“पण मी कोणी देवदूत असेन, अशी कल्पनादेखील, तू करू शकणार नाहीस, असे मला वाटते.” लॉरा बोलली.

अमांडा गप्प राहिली. ती तशी कल्पनादेखील करू शकत नव्हतीच.

“व्यक्तिशः मला असे वाटते की पाणमांजराचे आयुष्य गमतीचे असेल. वर्षभर सामन खायला मिळेल. ट्राऊटसमोर गळाला टांगून ठेवलेल्या माशाकडे बघत तुम्हाला तासनतास बसावे लागणार नाही. सहजपणे ट्राऊटला पकडल्याचे समाधान तुम्हाला मिळेल. पाणमांजराची निमुळती व डौलदार आकृती.— “

“पाणमांजरांची शिकार करणाऱ्या कुत्र्यांचा विचार कर. शिकारीसाठी छळ केला जाणे, पछाडले जाणे व शेवटी खतम होणे, किती भयानक असेल.” अमांडा मध्येच बोलली.

“अर्धे आजूबाजूचे लोक आपल्याकडे बघत आहेत, आणि या शनिवार ते मंगळवारच्या इंचांइंचानी मरण्याच्या धास्तीपेक्षा, ते फार वाईट नसावे. मग मी अजून वेगळे काही, करू शकेन.

जर मी बऱ्यापैकी चांगले वागले असेन तर, मला वाटते, मी परत मनुष्यजन्म घेईन, थोड्या अप्रगत स्वरूपाचा— बहुधा छोटा, तपकिरी रंगाचा, नागडा इजिप्तमधला न्युबिअन मुलगा.”

अमांडा सुस्कारा टाकत म्हणाली, “मला वाटते, तू जरा गंभीर व्हावेस. जर तू फक्त मंगळवारपर्यंतच जगणार असशील, तर नक्कीच.”

आणि खरेच, लॉरा सोमवारी वारली.

“किती भयानकपणे उदास करणारे, असे हे आहे. “मी मजेत गोल्फ खेळणाऱ्यांना व मासेमारी करणाऱ्या खूप लोकाशी बोलले. ज्योडोडेनड्रोन ही रानटी झुडुपे पूर्ण फुलांनी भरून गेली आहेत, अशा आनंदी वातावरणात तिने मरावे, हे थोडे खटकणारेच वाटते, नाही का?” अमांडा तक्रारीच्या सुरात सर लुलवर्थना, तिच्या सासऱ्यांना, म्हणाली.

सर लुलवर्थ बोलले, “लहान मुलांचा द्वेष करणाऱ्या, त्यांच्या घरात रहाणाऱ्या राजदूताबरोबर, गुडवूड उत्सवाच्या (ससेक्स, इंग्लंडमधील मोटारींची शर्यत) आठवड्यात जन्मल्यामुळे बहुधा, लॉरा नेहमीच अविचाराने बोलत असे.”

अमांडा म्हणाली, “तिच्या डोक्यात नेहमी, वेडेपणाच्या कल्पना असत. तिचे वडील पश्चिम केन्सिंग्टनला रहातात. पण ते सर्व बाबतीत शहाणे आहेत, असे मला वाटते.”

“पाणमांजर म्हणून, तिचा पुनर्जन्म होणार आहे, अशी तिची कल्पना आहे.” अमांडा म्हणाली.

“पूर्वेकडील लोक पण, पुनर्जन्माबद्दलचे तर्क लढवत असतात. एखाद्याच्या डोक्यात असे पुनर्जन्माबद्दलचे विचार सतत येऊ शकतात. त्यामुळे त्याला वेडा ठरवणे अवघड आहे. आणि लॉरा या जन्मात इतकी अविचारी व्यक्ती होती, की तिच्या बाबतीत, ती तिच्या पुढच्या जन्मात काय करेल, याबद्दल काही आडाखे बांधणे अवघडच आहे.” सर लुलवर्थ बोलले.

“ती खरच एखाद्या प्राण्याच्या स्वरूपात जन्मली असेल, असे तुम्हाला वाटते का?” अमांडाने विचारले.

त्यांच्या भोवताली असलेल्या लोकांच्या मतावरून सहजपणे स्वतःचे मत बनवणाऱ्यांपैकी अशी अमांडा होती.

लॉराच्या जाण्याने फारशी काही पोकळी वगैरे झाली नसल्याच्या थाटात, नंतर लगेचच एगबर्टने न्याहारीच्या खोलीत प्रवेश केला.

“माझी ठिपकेवाली चार ससेक्स पिल्ले मारली गेली. शुक्रवारी प्रदर्शनासाठी मी पाठवणार होतो, तीच नेमकी! त्यातील एकाला ओढून नेण्यात आले आणि त्या नवीन गुलाबी/लाल फुलांच्या ताटव्यात खाल्ले गेले. मला फारच त्रास झाला व पैसेही फुकट गेले. माझा अत्युत्तम फुलांचा ताटवा व अत्युत्तम पक्षी मारण्यासाठी लक्ष्य केले गेले. थोडक्या काळात, जास्तीत जास्त नुकसान कसे करता येईल, याचे कोण त्या हलकटाला, चांगलेच ज्ञान दिसते आहे.

“तुला काय वाटते तो कोल्हा असावा का?” अमांडाने विचारले. “मला वाटते पोलकॅट (छोट्या, रानटी केसाळ प्राणी) असावा.”

एगबर्ट म्हणाला, “नाही. मला सगळ्या जागी, बदकाच्या पायांसारखे ठसे दिसले. बागेच्या खालील बाजूस असलेल्या झऱ्यापर्यंत आम्ही माग काढत गेलो. त्यामुळे पाणमांजर असावे.”

अमांडाने पटकन हळूच, सर लुलवर्थकडे पाहिले.

काहीही न्याहारी करायला, एगबर्ट फार चिडलेला होता. तो कोंबड्याच्या खुराड्याच्या व्यवस्थापकाकडे गेला.

अमांडा उद्वेगाने म्हणाली, “मला वाटते, की तिने निदान दफनविधी होईपर्यंत तरी, थांबायला हवे होते.”

सर लुलवर्थ बोलले, “आणि शेवटी तो तिचा स्वतःचा दफनविधी होता. मरणानंतरच्या स्वतःच्या अस्तित्वाबद्दल किती आदर दाखवावा, हा चालीरीतीसंबंधीचा चांगला मुद्दा आहे.”

उत्तरक्रियेसंबंधीच्या परंपरेबद्दल अजूनच अनादर, दुसऱ्या दिवशी दाखवला गेला. दफनक्रियेच्या विधीच्या वेळी, कुटुंबातील सदस्य हजर नव्हते. ससेक्समधील उरलेल्या ठिपकेवाल्या पिल्लांचीही, कत्तल केली गेली. हिरवळीवरील बहुतेक फुलांच्या ताटव्यांचे, त्या हलकटाने शिरकाण केले. बागेतील खालील बाजूस असलेल्या स्ट्रॉबेरीचा वाफ्याचेही नुकसान झालेले दिसत होते.

एगबर्ट रानटीपणे म्हणाला, “मी पाणमांजरांची शिकार करणाऱ्या कुत्र्यांना, शक्य तेवढ्या लवकर आणायची व्यवस्था करतो.”

अमांडा ओरडली, “नाही. नाही. तू अशा गोष्टीचा विचार देखील करू नकोस. म्हणजे मला असे म्हणायचे आहे, की उत्तरक्रियेनंतर लगेच, असे करणे बरे नाही.”

“पण त्याची गरज आहे. एकदा पाणमांजर असे करायला लागले, म्हणजे ते मुळीच थांबणार नाही.”

“कदाचित ते दुसरीकडे निघून जाईल. आता ते छोटे पक्षी उरलेच नाहीत.” अमांडाने सुचवले.

एगबर्ट म्हणाला, “कोणाला वाटेल, की तू त्या पाणमांजराचा कैवार घेते आहेस.”

“अलीकडे त्या झऱ्यात इतके कमी पाणी उरले आहे, की त्या पाणमांजराने अजून काही सूड घेण्याची शक्यता खूपच कमी आहे. अशा वेळी, त्या प्राण्याला ठार करणे बरे दिसणार नाही.” अमांडा हरकत घेत बोलली.

एगबर्ट गुरगुरला, “अरे बापरे! मी ते बरे दिसेल की नाही, असा विचारच करत नाही आहे. मला लवकरात लवकर त्या प्राण्याला ठार मारायचे आहे.”

नंतरच्या रविवारी, ते जेव्हा चर्चमध्ये गेले होते, तेव्हा पाणमांजर घरात शिरले व फ्रीजमधून अर्धेअधिक सामन पळवून, एगबर्टच्या स्टुडीओमधील पर्शियन रगवर, त्याने त्याच्या खवल्यांचे तुकडे करून विखरून टाकले. तेव्हा, अमांडाचा विरोधदेखील मावळला.

“आपल्या पलंगाखाली ते लपून बसले असेल आणि सामनचे तुकडे चघळत असेल.” एगबर्ट बोलला. या बद्दल अमांडाला माहिती होते त्याप्रमाणे, त्या पाणमांजराने असे केले असण्याची, बरीच शक्यता होती.

दुसऱ्या दिवशी, पाणमांजराची शिकार करायचे ठरले. अमांडाने झऱ्याच्या काठी सुनसानपणे एकटीने फिरण्यात व पाणमांजरांची शिकार करणाऱ्या कुत्र्यांचे आवाज कसे असतील, याचा विचार करण्यात एक तास घालवला. पुढे येणाऱ्या गावातील मनोरंजन कार्यक्रमासाठी, शेतातील आवाजांच्या नकलेचा सराव करण्यात ती मग्न आहे, असा समज तिचे हावभाव पहाणाऱ्यांनी व आवाज कानावर पडणाऱ्यांनी करून घेतला.

तिची मैत्रिण व शेजारीण असणाऱ्या आरोरा बुरेने, तिला त्या दिवसाची बातमी दिली. “बरे झाले, तू तिथे नव्हतीस. आमचा दिवस छान गेला. तुझ्या बागेच्या खालील बाजूस असलेल्या तळ्यात आम्हाला पाणमांजर सापडले.”

“तुम्ही त्याला — ठार केले का?” अमांडाने विचारले.

“जवळजवळ. ते एक चांगले मादी पाणमांजर होते. तिला पकडताना, तुझ्या नवऱ्याला बरेच लागले. बिचारी, पाणमांजर! मला तिची, खरच दया आली. तिला ठार केले, तेव्हा तिच्या डोळ्यात मानवी करुणा दिसत होती. तू मला मूर्ख म्हणशील. पण त्याने मला कसली आठवण झाली माहिती आहे का? — अग प्रिय मैत्रिणी, तुला अचानक काय झाले?”

भावनातिरेकाने, अमांडा जमिनीवर कोसळून पडली. जेव्हा ती थोडी सावध झाली, तेव्हा एगबर्टने तिला उपचारासाठी सुंदर नाईल दरीत नेले. थारेपालट झाल्याने, तिची तब्येत व मानसिक अवस्था पटपट सुधारली. त्या पाणमांजराच्या खाद्यपदार्थातील बदलाच्या नाटकी

साहसाना, योग्य पद्धतीने हाताळले गेले होते. अमांडाचा एरवीचा शांत स्वभाव परत होता तसा झाला.

कैरोमधील हॉटेलात एक दिवस अंघोळ करताना, तिच्या नवऱ्याच्या कपडे बदलायच्या खोलीतून येणाऱ्या, त्याच्या आवाजातील वादळासारख्या शिव्याशापाने, पण नेहमीच्याच शब्दांनी, तिची शांतता जराही भंग पावली नाही.

“काय झाले? कसला एवढा आवाज?” तिने मनोरंजनात्मक कुतुहलाने विचारले.

“त्या छोट्या मुलाने माझे सगळे स्वच्छ शर्ट बाथरूममध्ये टाकून दिले. थांब रे छोट्या, मी तुला पकडतोच — “

“कोण छोटा मुलगा? हसण्याची इच्छा दाबत, अमांडाने विचारले. एगबर्टच्या चढलेल्या रागाच्या पाऱ्यासाठी, त्याचे शब्द फारच तोकडे पडत होते.

“छोटा, तपकिरी रंगाचा, नागडा, न्युबिअन मुलगा.” घुसमटत्या आवाजाने एगबर्ट बोलला.

आणि आता अमांडा गंभीर रित्या आजारी आहे.

फुटके नशीब

हिवाळयातील, दिवस मावळू लागल्याच्या उतरत्या दुपारी, मार्टिन स्टोनर जड पाऊले टाकत, चिखलमय गल्ल्यांच्या चाकोऱ्या पडलेल्या रस्त्याने, दिशाहीनतेने, वाट तुडवत होता. त्याच्यापुढे कुठेतरी समुद्र असल्यासारखे, त्याला वाटले. आणि समुद्राकडे त्याची पाऊले नेमकेपणे पडत होती. तो त्या दिशेने का जात होता ते कारण, एखादे हरीण डोंगरकडांच्या त्याच्या शेवटच्या गंतव्य स्थानाकडे जात रहावे, तितकेच गूढ होते. भूक, थकवा व उदास करणारी निराशा, यामुळे त्याचे डोके बधीर झाले होते. नशिबाचे कुत्रे त्याला असे करण्यास भाग पाडत होते. कुठल्या शक्तीने तो पुढे पाऊल टाकत होता, त्याचा विचार करण्याची ताकददेखील त्याच्या अंगात, उरली नव्हती. प्रत्येक गोष्टीचा प्रयत्न करून पाहिलेला, तो एक अभागी जीव होता.

आळशीपणा व दूरदृष्टीचा अभाव, यामुळे तो थोडेसे सुद्धा यश, मिळवू शकला नव्हता. आता अजून काही करून बघणे, शक्य नव्हते. निराशेमुळे त्याची सुप्त अशी राखीव शक्ती वापरणेही, त्याला शक्य होत नव्हते. भविष्यहीनतेमुळे, त्याला शारीरिक व मानसिक शैथिल्य आले होते. कुणीही मित्र नाहीत, ओळखीचे कुणी नाही व खिशात फक्त काही किरकोळ पैसे असलेल्या अवस्थेत, तो उभा होता. जेवायला किंवा झोपायला आसरा मिळायची, काहीच शक्यता दिसत नव्हती. तो निर्विकारपणे चालत होता. ओलसर झुडुपातून व गळणाऱ्या झाडांमधून रित्या मनाने, चालला होता. अर्धवट जागृतावस्था, सतत येत जात होती. त्याला एवढे कळत होते, की समोर समुद्र आहे आणि आपल्याला अतिशय भूक लागली आहे. आता तो एका मोठ्या उजाड शेतबागेकडे जाणाऱ्या रस्त्यावर, येऊन थांबला होता. तिथे थोडी चहलपहल जाणवत होती. पण शेवटच्या टोकाला असणारी बाग थंड होती व स्वागतोत्सुक दिसत नव्हती. हलकासा पाऊस पडत होता. स्टोनरला वाटले, की इथे त्याला कदाचित थोडा आसरा मिळेल व त्याच्याकडील शेवटच्या पैशांनी कपभर दूध विकत घेता येईल. तो मोठ्या कष्टाने, हळूहळू चालत राहिला. निशाणे लावलेल्या वाटेने जाऊन, त्याला एक दार लागले. त्याने वाजवण्यापूर्वीच, ते उघडले गेले. एक सुरकुतलेला व वाकलेला म्हातारा, तिथे कडेला उभा असलेला त्याला दिसला. तो जणू त्याला आत जायला, वाट करून देत होता.

स्टोनरने विचारले, “पावसापासून बचाव करण्यासाठी, मी आत येऊ शकतो का?” पण म्हाताऱ्याने त्याला मध्येच थांबवून म्हटले, “अरे टॉम, ये. या दिवसात तू आता परत येशील, असे मला वाटलेच होते.” स्टोनर लडखडत उंबरठा ओलांडून, आत गेला व काही न समजून, त्या म्हाताऱ्याकडे बघू लागला.

थरथरणाऱ्या पण उत्सुक आवाजात म्हातारा बोलला, “बस. मी तुला थोडे जेवण देतो.” फार दमणूक झालेले पाय घेऊन स्टोनरने, त्याच्याकडे सरकवलेल्या एका हाताच्या खुर्चीत, बसकण मारली. दुसऱ्या मिनिटाला तो त्याच्या शेजारील टेबलावर ठेवलेल्या, मास, चीज व पावावर तुटून पडला.

म्हातारा पुढे बोलला, “या चार वर्षांत तू खूप बदललास.” स्टोनरला त्याचा आवाज, स्वप्नातल्यासारखा दूरचा व अतार्किक वाटला. “तुला पण आम्ही, थोडेफार वेगळे वाटू. तू गेलास तेव्हासारखे, आता कोणीच राहिले नाही. मी नाही व तुझी आत्या पण नाही. तू आला आहेस हे मी तिला जाऊन सांगतो. ती तुला भेटणार नाही. पण ती तुला इथे राहू देईल. ती नेहमीच म्हणत

आली आहे, की तू परत आलास, तर तू इथे रहावेस. पण ती तुला कधीच बघणार नाही, किंवा तुझ्याशी बोलणार नाही.”

म्हाताऱ्याने एक पेला बीअर, स्टोनरच्या समोर टेबलावर ठेवली. आणि मग एका लांब बोळातून खुरडत गेला. हलकाश्या पावसाने आता रौद्र रूप धारण केले होते. दाराखिडक्याना तो झोडपून काढत होता. चोहोबाजूनी अंधार दाटून आलेल्या अशा धुवाधार पावसात, समुद्रकिनारा कसा दिसत असेल, असा विचार अंगावर शहारा येऊन, त्या भटक्याने केला. त्याने अन्न व बिअर संपवली व निःशब्दपणे त्याच्या विचित्र यजमानाची वाट बघत बसला. तेथील जुन्या घड्याळातील मिनिटे जसजशी पुढे जाऊ लागली, तसतशी त्या तरुण माणसाच्या मनातील आशा, पल्लवित होऊ लागली. त्याची आधीची भुकेकंगाल स्थिती व काही मिनिटाची विश्रांती, त्याला या आदरातिथ्यशील भासणाऱ्या घरात, रात्रीचा आसरा मिळण्याची शक्यता असल्याचे सुचवत होती. खालील बोळातून ऐकू येणाऱ्या पदरवाने, तो म्हातारा नोकर परतून आल्याचे कळत होते.

“वयस्क यजमानीण बाई तुला भेटणार नाहीत, पण त्यांनी तुला इथे रहायची परवानगी दिली आहे. ते बरोबरच आहे. त्यांचा मृत्यू होईल, तेव्हा शेत तुलाच बघावे लागेल. टॉम बेटा, मी तुझ्या खोलीत शेकोटी पेटवून ठेवली आहे. व नोकराणीने तुझ्या अंथरुणावर नवीन चादर घालून ठेवली आहे. इथे तुला सर्व होते तसेच दिसेल. तू नक्कीच दमला असशील व तुला तिकडे जायला आवडेल.”

एकही शब्द न बोलता, मार्टिन स्टोनर जड पाउलांनी उठला. त्याचे भले करणाऱ्या देवदूताबरोबर एका बोळातून जाऊन, एका करकर आवाज करणाऱ्या लाकडी जिऱ्याला लागला व परत दुसऱ्या बोळातून जाऊन, एका धगधगत्या शेकोटीच्या मोठ्या खोलीत शिरला. तिथे जुन्या प्रकारचे थोडे बऱ्या अवस्थेतील फर्निचर होते. एक पेंढा भरलेली खार होती. एक चार वर्षांपूर्वीचे कॅलेंडर होते. खोली सजवायला एवढ्याच गोष्टी होत्या. पण स्टोनरचे लक्ष अंथरुणापेक्षा वेगळीकडे होते. सुखासीन गुबगुबीत अंथरुणावर दमलेले शरीर लोटून देण्यापूर्वी, त्याचे कपडे काढायची, तो वाट पाहत होता. क्षणभरासाठी फुटके नशीब उजळले होते.

सकाळी उजाडल्यावर, उबदार हवेत ज्या स्थितीत तो सध्या होता त्यातील, व त्याच्या आधीच्या दशेतील विरोधाभास जाणवून, स्टोनर हसला. जे त्याच्यावर लादले गेले होते असे काही गैर, कुणाला त्याच्या बाबतीत सापडण्यापूर्वीच, स्वबळावर न्याहारी हिसकावून घ्यावी असा विचार, त्याच्या मनात आला होता. पण खालील खोलीत म्हाताऱ्याने टॉम बेट्यासाठी, भाजलेले व उकडलेले अंडे तयार ठेवले होते. कठोर चेहऱ्याच्या वयस्क नोकराणीने चहाची किटली

आणून, त्याच्यासाठी कपात चहा ओतला. तो टेबलाशी बसल्यावर, पडलेल्या कानांचा एक स्पॅनीएल जातीचा कुत्रा, मित्रत्वाने त्याच्या जवळ येऊ लागला.

“हा म्हाताऱ्या बॉकरचा कुत्रा आहे.” असे तो म्हातारा नोकर म्हणाला. कठोर चेहऱ्याच्या नोकराणीने, त्या म्हाताऱ्याला, जॉर्ज अशी हाक मारली. “बॉकरला तुझा खूप लळा होता. तू ऑस्ट्रेलियाला निघून गेल्यावर, ती पूर्वीची राहिली नाही. ती सुमारे एक वर्षापूर्वी वारली. तिचा हा कुत्रा आहे.” जॉर्ज म्हणाला.

तिचा आजार ऐकून खंत करणे, स्टोनरला कठीण वाटले. “टॉमला आवडणारे काहीतरी त्याला ओळखण्यासाठी, साक्ष म्हणून तिने ठेवले असले पाहिजे.”

“टॉम बेटा, तू एक चक्कर मारणार का?” हा पुढचा आश्चर्यकारक प्रश्न म्हाताऱ्याने विचारला.” आमच्याकडे

एक छोटा घोडा आहे. त्यावर खोगीर आरामात बसते. अलीकडे वयस्क बिडी घोडा, फार थकला नसला, तरी तितका भरवशाचा राहिला नाही. पण मी तो छोटा घोडा, त्यावर खोगीर घालून, दाराशी आणला आहे.”

टॉम हसत, खाली वाकून आपल्या कपड्यांकडे बघत म्हणाला, “मला त्याच्यावर बसता येणार नाही.”

म्हातारा नम्रपणे, मोठ्या त्रासिक चेहऱ्याने म्हणाला, “तू जाताना तुझ्या सगळ्या गोष्टी जशा ठेवल्यास, तशाच आहेत. त्यांना शेकोटीसमोर थोडी हवा लागली की त्या ठीक होतील. रानटी प्राण्यांची शिकार करताना थोडा अडथळा येईल. येथील लोक तुझ्या बाबतीत, कडक व दुष्ट स्वभावाचे आहेत. ते काही विसरले नाहीत व त्यांनी क्षमा पण केलेली नाही. तुझ्याजवळ कोणी येणार नाही. तुला काही अडचण आली तर घोडा व कुत्रा हे चांगले प्राणी तुझ्याबरोबर असतील.”

वयस्क जॉर्ज लंगडत लांब गेला. आणि स्टोनर स्वप्नात असल्याप्रमाणे वरती त्याचे कपड्यांचे कपाट बघण्यासाठी गेला. असे शिकारीच्या निमित्ताने भटकणे, त्याच्या फार आवडीचे होते. आपण दुसरेच कुणीतरी असून या लोकाना फसवंत आहोत, हे कुणाला कळले, तरी त्याला थोडे संरक्षण होते. टॉमचे पूर्वीचे कोणीच सहकारी त्याच्या बाजूचे नसले, तरी आता घोडा व कुत्रा हे चांगले प्राणी, त्याच्याबरोबर होते.

नीटनेटके खोगीर घातलेला घोडा त्याच्याकडे, त्या अनोळखी म्हाताऱ्याने सोपवला. गावातील सर्व लोक टॉमच्या विरोधात असण्यासारखे टॉमने केले होते तरी काय, अशा विचारात पडून, स्टोनर आश्चर्यचकित झाला. ओलसर जमिनीवरील उत्सुक टापांच्या मोठ्या आवाजाने, त्याची विचारशृंखला तुटली.

“घोड्यावर स्वार होणाऱ्या भिकाऱ्याचा दिमाख!” स्टोनर स्वतःशीच विचार करू लागला. काल ज्या रस्त्याने तो मान खाली घालून, हद्दपार केल्यासारखे चालत होता, ते चित्र त्याने बाजूस सारले. त्याच चिखलाने भरलेल्या गल्ल्यांमधून, तो ऐटीने चालणाऱ्या घोड्यावर चाबूक घेऊन आनंदाने, छानशा गवताळ रस्त्याने चालला होता. एका उघड्या गेटमधून बेताने वेग राखत, दोन गाड्याना चुकवत, त्याने शेतात वळण घेतले. त्या दोन गाड्या हाकत असलेल्या मुलांनी त्याच्याकडे निरखून बघितले. त्या दोघांचे चमकून बोललेले आवाज, त्याच्या कानावर पडले, “हा टॉम प्राईक आहे. तो इथे परत आलेला दिसतो आहे. तोच तो आहे ना? मी त्याला लगेच ओळखले.”

थरथरणाऱ्या म्हाताऱ्याला प्रसंगवशात, स्टोनर व टॉममध्ये जे साम्य अगदी जवळून आढळले, ते त्यानेही स्टोनरवर लादले. तरुण लोकांच्या स्वच्छ नजरेला फसवायला, ते बरे होते. टॉमने पूर्वी जो काही गुन्हा केला असेल, तो लोक विसरले नव्हते व त्यांनी त्याला क्षमाही केली नव्हती, याचे प्रत्यंतर स्टोनरला घोडदौडीत आले. क्रोधित नजरा, पुटपुटणे, कोपराने ढोसणे, ह्या क्रियांनी लोक त्याला भेटत होते. बॉकरचा कुत्रा त्याच्या बाजूने धावत होता. शत्रुमय जगातील, तो एकमेव मित्रत्वाने वागणारा प्राणी असावा.

बाजूच्या दाराशी जेव्हा तो घोड्यावरून उतरला, तेव्हा त्याला वरच्या खिडकीतून, त्याच्याकडे पडद्याआडून डोकावून पाहणारी एक त्रासलेली, वयामुळे वाकलेली बाई, क्षणभर दिसली. ती बहुधा त्याची आत्या असावी.

त्याच्यासाठी तयार असलेल्या दुपारच्या भरपूर भोजनानंतर स्टोनरला या वेगळ्याच परिस्थितीचा अंदाज येऊ लागला. चार वर्षे गायब झालेला टॉम किंवा त्याचे पत्र इथे शेतावर कधीही येऊ शकत होते. शेताचा वारस असलेल्या खोट्या टॉमवर, कागदपत्रांवर सह्या करायची लाजिरवाणी पाळी, येऊ शकत होती. आत्याच्या दूरस्थपणाच्या विरुद्ध दृष्टीकोन असलेला जवळचा नातेवाईक, कधीही येऊ शकत होता. या गोष्टींमुळे लोकांसमोर, त्याची लाज गेली असती. नाहीतर मग समुद्राकडे जाणाऱ्या चिखलमय वाटा व खुले आकाश होतेच. काही झाले

तरी शेताने, त्याला भुकेकंगाल गरिबीपासून वाचवून तात्पुरता का होईना, पण आसरा दिला होता. त्याने ज्या अनेक गोष्टी करून पाहिल्या होत्या, त्यात शेती पण होती. ज्या आदरातिथ्यासाठी तो खरे तर लायक नव्हता, त्याबद्दल तो थोडे काम करू शकत होता.

कठोर चेहऱ्याच्या नोकराणीने विचारले, “तुम्हाला जेवणासाठी डुकराचे थंड मास चालेल का, की ते गरम करू?” तिने टेबल आवरले.

स्टोनर उत्तरला, “गरम व त्याबरोबर कांदे.” हा त्याच्या आयुष्यातील पहिल्यांदाच झटपट घेतलेला निर्णय होता. आणि त्याला माहिती होते, की त्याने सांगितलेले ऐकले जाईल. एका मर्यादित, घराचा जो मोजका भाग त्याला बहाल करण्यात आला होता, त्यात तो समाधानी राहिला. त्याने शेतात काम करायला सुरवात केली, तेव्हा त्याने ते स्वतःहून निर्णय घेऊन नव्हे, तर त्याला जसे सांगितले गेले, तसे केले. गोठ्यासारख्या शत्रुमय जगातील त्याचे खरे मित्र, वयस्क जॉर्ज, बॉकरचा म्हातारा कुत्रा व छोटा घोडा हेच होते. शेताच्या मालकिणीला त्याने पाहिले नाही. एकदा जेव्हा त्याला ती चर्चमध्ये गेल्याचे कळले, तेव्हा त्याने शेतातील स्वयंपाकघरात जाऊन, त्याने ज्याची जागा घेतली होती व ज्याची दुष्कीर्ती त्याला लपेटून बसली होती, त्या टॉमबद्दल फुटकळ माहिती घ्यायचा प्रयत्न केला. तिथे भिंतीवर पुष्कळ तसबिरी टांगलेल्या होत्या किंवा चित्रे चिकटवलेली होती. पण तो शोधत असलेले साम्य त्यात नव्हते. शेवटी एका अल्बममध्ये, एकदम त्याला जे हवे होते ते, नजरेस पडले. ओळीने ती फोटोंची मालिका होती. त्या मुलाचे ‘टॉम’ असे नाव होते तीन वर्षांचे छान फ्रॉक घातलेले गुबगुबीत बाळ, बारा वर्षांचा अवघडलेला, आवडत नसलेली बॅट हातात धरलेला, एक मुलगा. दिसायला चांगला, व्यवस्थित भांग पाडलेला अठरा वर्षांचा मुलगा, व शेवटी भीतीदायक हावभाव चेहऱ्यावर असलेला तरुण मनुष्य. त्या शेवटच्या फोटोकडे स्टोनरने विशेष लक्ष देऊन पाहिले. तो हुबेहूब त्याच्यासारखा होता.

लोक टॉमला का टाळतात व द्वेष करतात, ही माहिती पुष्कळ विषयांवर बडबड करणाऱ्या, वयस्क जॉर्जकडून मिळवण्याचा प्रयत्न त्याने केला.

लांबच्या एका शेतावरून परतताना, त्याने जॉर्जला विचारले, “आसपासचे लोक माझ्याबद्दल काय बोलतात?”

वयस्क माणसाने मान हलवली. “ते तुझ्याविषयी कटू बोलतात. फारच कटू! अरे ती दुःखद गोष्ट आहे. फार दुःखद गोष्ट!” स्टोनरच्या डोक्यात प्रकाश पडेल, असे अजून काही तो सांगेना.

एका दंव पडलेल्या स्वच्छ संध्याकाळी, ख्रिसमसपूर्वी काही दिवस, वरून छान दृष्य दिसणाऱ्या फळबागेच्या कोपऱ्यात, स्टोनर उभा होता. त्याला जिथे तिथे चमचमणारे दिवे व मेणबत्यांचा प्रकाश दिसत होता.

त्यावरून तिथे लोकवस्ती असल्याचे कळत होते. सदिच्छेचे व आनंदाचे वातावरण दिसत होते. त्याच्या मागे मनाई असलेले, शांत, कधीही न हसणारे शेतघर पसरलेले होते. तिथे भांडण झाले असते तरी ते आनंदी भासले असते. अर्धवट सावली पडलेल्या, इमारतीच्या लांबलचक करड्या रंगाच्या पुढच्या भागाकडे पाहण्यासाठी तो वळला, तेव्हा त्याला तिथून दार उघडून वयस्क जॉर्ज घाईघाईने बाहेर पडताना दिसला.

जॉर्जने तणावयुक्त काळजीने, स्टोनरला त्याच्या नवीन दिलेल्या नावाने, हाक मारलेली, स्टोनरने ऐकली. लगेच त्याला कळले, की काहीतरी अनपेक्षित असे झाले आहे. डोळ्यांमधील सुरक्षितता, शांतता व समाधानाची जागा, असुरक्षिततेच्या भावनेने घेतली. त्याला तिथून हाकलले जायच्या भीतीने, तो घाबरून गेला. “अरे टॉम, इथून काही दिवसाकरता, तू गुपचूप निघून गेलेले बरे राहिल.” म्हातारा थरथरत्या आवाजात बोलला. “मायकेल परत गावात आला आहे आणि तू दिसलास, तर तुला तो शपथेवर गोळी घालणार असल्याचे, म्हणतो आहे. तो ते करेलही. त्याच्या डोळ्यात, खून उतरलेला दिसतो आहे. रात्रीच्या अंधाराचा फायदा घेऊन इथून निसटून जा. हे फक्त एखाद्या आठवड्यापुरते असेल. तो काही इथे फार दिवस राहणार नाही.”

“पण मी कुठे जाणार? कुठे जाणार मी?” म्हाताऱ्याच्या चेहऱ्यावर दिसणाऱ्या भीतीची लागण स्टोनरलाही झाली.

“उजवीकडे चालत चालत, पंचफोर्डच्या किनाऱ्यापर्यंत जा व लपून बस. जेव्हा मायकेल निघून जाईल, तेव्हा घोड्यावर बसून मी पंचफोर्डमधील, ग्रीन ड्रॅगन पर्यंत येईन. तेथील तबेल्यात घोडा दिसला, की आता परिस्थिती सुरक्षित असून, तू परत येऊ शकतोस असे समज.” म्हातारा बोलला.

“पण” स्टोनर चाचरत म्हणाला.

“वयस्क मालकीणबाईनीही असे करणे श्रेयस्कर असल्याला, दुजोरा दिला आहे. त्यांनी मला हे दिले आहे. ही काही रक्कम जवळ ठेव.” असे म्हणून म्हाताऱ्याने काही सोन्याचांदीची नाणी त्याला दिली.

एका रात्री शेतातीन मागील गेटने जाऊन स्टोनरने, वयस्क मालकीणबाईची काही नाणी, चोरून खिशात घातली होती. त्यामुळे त्याला आता ही नाणी घेताना मेल्याहून मेल्यासारखे झाले. वयस्क जॉर्ज व बॉकरचा कुत्रा शांतपणे त्याला दूर जाताना बघत, शेतात उभे होते. तो पुन्हा इथे येईल अशी अंधुकशी देखील आशा, त्याला वाटत नव्हती. पण तो परतून येईल असे समजून, निरर्थक खंत वाटण्याच्या भावनेने, ते त्याचे दोघे नम्र मित्र उभे होते. एखाद्या दिवशी खरा टॉम कदाचित परत येईल आणि तेथील साध्या लोकांचा आनंद गगनात मावेनासा होईल. त्याच्यासारख्या दिसणाऱ्या एका कुणाला, आपण आपल्या घरात आश्रय दिल्याचेही त्यांच्या लक्षात येईल. त्याच्या भविष्याबद्दल त्याला लगेच काही काळजी वाटली नाही कारण त्याच्याकडे असलेल्या फुकटच्या संपत्तीवर, काही दिवस तो जगू शकला असता. पैपैला महाग असलेल्यासाठी, ही चांगली सुरवात होती. नशिबाने त्याच्या बाबतीत दयाळू वळण घेतले होते. शेवटी त्याने निराश साहसी वीरासारख्या, तेथील गल्ल्या तुडवल्या आणि अजूनही काही काम मिळण्याच्या ओढीने व नवीन वाट सापडेल, ही आशा मनात धरून तो चालत राहिला. शेतापासून दूर गेल्यावर त्याचा उत्साह वाढला. त्याची स्टोनर असल्याची जुनी ओळख आता त्याला परत मिळेल या जाणीवेने, त्याला सुटका झाल्यासारखे वाटले. टॉमचे अस्वस्थ भूत त्याच्या मानगुटीवरून उतरले. त्याने त्याच्या आयुष्यात कुठून तरी उगवलेल्या, त्या अटळ शत्रुबद्दल तर्क करणे सोडून दिले. आता त्याचे ते खोटे आयुष्य, मागे पडले होते. त्याला आता काही फरक पडत नव्हता. खूप महिन्यांनी तो स्वतःला, गाणे गुणगणण्यापासून रोखू शकत नव्हता.

एका दाट ओकच्या झाडाच्या सावलीमधून एक बंदुक घेतलेला मनुष्य अवतीर्ण झाला. तो कोण असेल, याबद्दल आश्चर्य वाटण्याचे काही कारण नव्हते. स्टोनरने त्याच्या भटकंतीच्या आयुष्यातील चढउतारात कधी न पाहिलेली अशी माणसाबद्दलच्या द्वेषाची छटा, चंद्रप्रकाश पडलेल्या त्या माणसाच्या गोऱ्या चेहऱ्यावर दिसत होती. त्याने जोर लाऊन, गल्लीच्या कडेचे कुंपण तोडून, पळून जाण्याचा प्रयत्न केला. पण कडक फांद्यांनी त्याला पकडून ठेवले. त्या अरुंद गल्ल्यांमध्ये त्याचे फुटके नशीब, दबा धरून बसले होते. आणि यावेळेस ते हार मानणार नव्हते.

संत वेसपालसची गोष्ट

निराशेने बाहेरील पावसाकडे बघत, बारोनेस म्हणाली, “मला एक गोष्ट सांग.” या मिनिटाला थांबेल असे वाटणारा, पण जवळजवळ सर्व दुपार व्यापून राहिलेला असा तो हलकासा, कंटाळवाणा पाऊस होता. जाँनने हिरवळीवर खेळताना विचारले, “कसल्या प्रकारची गोष्ट?”

“खरीखुरी, रोचक पण कंटाळवाणी नसलेली, अशी एखादी.” बारोनेस म्हणाली.

आत येऊन जाँनने, स्वतःला आरामशीर वाटेल, अशा उशा लावून घेतल्या. त्याला माहिती होते, की बारोनेसला तिच्या पाहुण्यांनी आरामशीर असलेले आवडते आणि त्याने विचार केला, की तिच्या इच्छेला मान देणे योग्य ठरेल.

“मी तुला संत वेसपालसची गोष्ट सांगितली आहे का?” त्याने विचारले.

“तू मला खजिनदारांच्या विधवांच्या, उमरावांच्या, सिंह पाळणाऱ्यांच्या, ॲलन गावातील पोस्टमास्तरांच्या, इटालिअन घोडेस्वारांच्या, वारसॉला गेलेल्या मानद शिक्षिकेच्या आणि खूप साऱ्या तुझ्या आईच्या गोष्टी, सांगितल्या आहेस पण संतांची नाही.”

त्याने सुरवात केली, “ही गोष्ट फार पूर्वी घडली. त्या असमाधानी, चांगल्या वाईट काळात, जेव्हा एक त्रितीयांश लोक पागन (ब्रम्हदेशात, मंडालेच्या खाली, इरावती नदीकाठचे, बुद्धकाळातील लोक) होते, एक तृतीयांश लोक ख्रिश्चन होते व उरलेला मोठा वर्ग, दरबार कुठला धर्म ठरवेल, त्याचे होते. तिथे भीतीदायक स्वभावाचा, राजा क्रीकरोस होता. त्याला कुणी वारस नव्हता. पण त्याच्या लग्न झालेल्या बहिणीला, खूप मुले होती. त्यामधून राजा त्याचा वारस, निवडणार होता. या सर्व भाचरांमध्ये, सोळा वर्षीय वेसपालस हा, सर्वात लायक व राजमान्य असा होता. तो राजबिंडा, उत्तम घोडेस्वार व भालाफेकीत निष्णात होता. नम्रपणे काही मागणाऱ्यांना, आपण पाहिलेच नाही असे भासवून सटकण्याची अशी, अमूल्य, राजदत्त देणगी त्याला लाभली होती. पण त्याच्याकडे काही असल्यास, तो हमखास देत असे. “माझ्या आईकडे काही अंशी, असे कसब आहे. ती हसत, स्वतःच्या अंगावर काही ओढवून न घेता, गरजू लोकांच्या बाजारातून निसटू शकते, व दुसऱ्या दिवशी ते लोक भेटले तर तुम्हाला याची गरज असल्याचे, मला माहिती असते तर — अशी प्रौढी मारू शकते” असे तो म्हणत असे. क्रीकरोस हा पागन विचारसरणीचा होता. राजवाड्याजवळील टेकडीवरील खोलगट फळबागेत रहाणाऱ्या पवित्र सापांची, तो उच्च रवात मंत्र म्हणून, अगदी उत्साहाने पूजा करी. सर्वसामान्य माणसाना त्यांच्या मर्यादित राहून, स्वधर्म पाळण्याची परवानगी होती. राजवाड्याभोवती असलेल्या खंदकाच्या वरील बाजूस असलेल्या गॅलरीतून दरबारातील अधिकारी अप्रत्यक्षपणे व प्रत्यक्ष हजर राहून, दरबारातील कुणी धर्म बदलला, तर त्याच्यावर देखरेख करत. जेव्हा कंबरपट्यात गुलाब खोचलेला तरुण वेसपालस दरबारातील काही समारंभासाठी तेथे आला व आपण ख्रिश्चन धर्म स्वीकारत असल्याचे, किंवा निदान तसे करून बघण्याचे, त्याने जाहीर केले, तेव्हा त्याचा परिणाम म्हणून तिथे, अकल्पितपणे तणावपूर्ण वातावरण तयार झाले. जर हे कुणा इतर भाचरांच्या बाबतीत घडले असते, तर राजाने फटके मारायची किंवा हद्दपार करण्याची शिक्षा सुनावली असती. पण कृपापात्र वेसपालसने असे केले, तेव्हा त्याने या प्रकाराकडे, आधुनिक पित्यासारखे बघायचे ठरवले. आणि असे जाहीर केले, की वेसपालस उद्याचा राजा असल्याने, या घटनेकडे तशा दृष्टीने बघावे. त्याने राजेशाही वाचनालयातील अधिकाऱ्याला बोलावणे पाठवले. त्या काळातील वाचनालये, हे काही फार मोठे प्रकरण नव्हते. राजाच्या पुस्तकांची व्यवस्था

बघणाऱ्या माणसाला, भरपूर रिकामा वेळ असे. त्यामुळे इतर लोकांच्याबद्दलची, काही हाताबाहेर गेलेल्या वादांची प्रकरणे हाताळण्यासाठी, त्याला पाचारण केले जाई.

राजा म्हणाला, “तू राजकुमार वेसपालसबरोबर चर्चा करून, त्याला त्याचा मार्ग चुकीचा असल्याचे, दाखवून दे. असा घातक आदर्श समोर ठेवणारा गादीचा वारस, आपल्याला परवडणार नाही.”

त्या अधिकाऱ्याने विचारले, “पण असा वाद घालण्यासाठी, मी पायाभूत आधार म्हणून काय वापरू?”

“ते शोधण्यासाठी मी तुला सवलत देऊन, राजबागेत व अरण्यात जायला सांगतो. जर तुला निरीक्षणातून व अचूकपणे बुद्धीचा वापर करूनही काही सापडले नाही, तर मग मी तुला कुचकामाचा असल्याचे ठरविन.”

त्यामुळे मग तो अधिकारी जंगलात गेला व काही चर्चा करण्यासाठी योग्य असे, संदर्भ मिळवले. मग वेसपालसबरोबर चर्चा व वादविवाद करण्यासाठी, त्याच्या मूर्खपणाच्या व अनैतिकतेच्या वागण्यावर ताशेरे ओढण्यासाठी, तो सज्ज झाला. त्याने त्याच्या तार्किकतेने, तरुण राजपुत्रावर चांगलाच ठसा उमटवला. तो अनेक आठवडे टिकला. त्या काळात, ख्रिश्चन धर्म स्वीकारण्यासारख्या दुर्दैवी प्रकारासंबंधी, काहीही ऐकले गेले नाही. नंतर त्याच प्रकारचे एक प्रकरण, दरबारापुढे आले. जेव्हा राजाश्रय व संरक्षण असलेल्या पवित्र सापांसंबंधी मोठ्याने मंत्र म्हणणे अपेक्षित होते, तेव्हा वेसपालस मात्र, त्याऐवजी क्लुनी येथील, ख्रिस्ती संत ओडीलोच्या स्तुतीचे मंत्र, म्हणत होता. या नवीन प्रकारामुळे राजा क्रोधित झाला व त्याविरुद्ध कडक पवित्रा घेऊ लागला. परंतु वेसपालस भीतीदायक हट्टीपणे, त्याच्या विश्वासावर ठाम राहिला. त्याचे डोळे जादूमयी स्वप्नाळू नव्हते. त्यात टोकाचा उन्माद नव्हता आणि आपण काही चुकीचे करत आहोत, असा आविर्भाव देखील, त्याच्या बाह्यरूपात नव्हता. उलट तो दरबारात जसा देखणा दिसे, तसाच डौलदार व चांगला भानावर असलेला, दिसत होता. कांती सतेज होती, केस काळेभोर, पिकलेल्या मलबेरीसारख्या रंगाचे डोळे होते. तो नेहमीसारखाच मृदु व दुसऱ्यांची काळजी करणारा दिसत होता.

बारोनेस बोलली, “तू सोळा वर्षांचा असताना, तू स्वतःला जसे समजत होतास, त्याचेच हे वर्णन असल्यासारखे वाटते आहे.”

जॉन म्हणाला, “माझी आई तुला बहुधा, माझे लहानपणीचे फोटो दाखवत होती”. त्याने परत गोष्ट सांगायला सुरवात केली.

राजाने वेसपालसला तीन दिवस फक्त पाव व पाणी देऊन, वटवाघुळांचे केकाटणे व फडफडणे याशिवाय दुसरे काही ऐकू येणार नाही, अशा अंधाऱ्या मनोऱ्यात कोंडून ठेवले. खिडकीच्या फटीतून, हवेच्या झोताने फक्त सरकणारे ढग बघत बसणेच, तिथे शक्य होते. समाजातील पागनविरोधी गट शहाजोगपणे, छळ होणाऱ्या मुलाविषयी, चर्चा करू लागला. कालांतराने मनोऱ्यातील अधिकाऱ्याने, खाण्याच्या बाबतीतला छळ थोडा कमी केला. म्हणजे काय तर, त्या अधिकाऱ्याच्या निष्काळजीपणामुळे, एकदोन वेळा त्याच्या ताटातील शिजवलेले मास, फळे व वाईन, चुकून राजपुत्राला दिली गेली. शिक्षा संपल्यावर, वेसपालस धर्माच्या बाबतीत काही अयोग्य वर्तन करत नाही ना, यासाठी त्याला निरीक्षणाखाली ठेवले गेले. जरी भाचा लाडका असला तरी, इतक्या महत्वाच्या बाबतीत त्याने विरोध केल्यास, तो सहन न करायचा, राजाने निश्चय केला होता. वेसपालसने अजूनही जर असा काही आततायीपणा केला, तर राज्याचा नवीन वारस नेमण्याचे, राजाने ठरवले.

काही काळ सर्व सुरळीत चालू राहिले. उन्हाळ्यातील क्रीडास्पर्धा जवळ आल्या होत्या. तरुण वेसपालस धावणे, भालाफेक व कुस्तीच्या सरावामध्ये गर्क होता. त्यामुळे कडव्या धार्मिक विरोधापासून, तो दूर होता. नंतर स्पर्धांचा कळसाध्याय, म्हणजे पवित्र सापांच्या फळबागेभोवती पारंपारिक नाचाचा प्रसंग आला. आणि वेसपालसने त्यावर बहिष्कार टाकला. धर्माचा फारच जाहीरपणे अपमान केला गेला. त्याकडे दुर्लक्ष करायचा विचार खरे तर राजाला करायचा असून, तसा केला गेला नाही. एक दीड दिवस, राजा ध्यानमग्न होऊन बसला. प्रत्येकाला वाटले, की तो स्वतःशीच संवाद साधत आहे, की राजपुत्राला शिक्षा करावी, की क्षमा करावी. खरे तर तो, मुलाला कुठल्या प्रकारे मरण द्यावे, याचा विचार करत होता. सर्व लोकांचे लक्ष, त्याकडे लागून राहिले होते आणि राजाला, ते अंमलात आणायचे तर होतेच. काहीही झाले तरी, ते जास्तीत जास्त परिणामकारक व लक्षणीय, व्हायला हवे होते.

“त्याची ख्रिस्ती धर्मातील दुर्दैवी रुची व त्यास चिकटून रहायचा त्याचा हट्ट लक्षात घेता, माझे असे फर्मान आहे की त्या गोड, आनंददायी तरुणाला गोड चाव्याने मरण द्यावे.” राजा बोलला.

राजाच्या वाचनालयाच्या अधिकारी उद्गारला, “म्हणजे महाराज?”

राजाने स्पष्टीकरण दिले, “मधमाशांच्या दंशाने त्याला मरण यावे. अर्थात राजाच्या मधमाशा”

“बघायला अगदी छान व डौलदार मरण.” तो पुढे बोलला.

“अगदी छान व डौलदार, प्रेक्षणीय आणि अतिशय वेदनादायी! आपल्या इच्छेप्रमाणे त्या बेताने, आपले सर्व मनसुबे पूर्ण होतील.” राजा म्हणाला.

मृत्यु देण्याच्या समारंभाचे सर्व बारीकसारीक तपशील, राजाने स्वतः ठरवले. वेसपालसचे सगळे कपडे काढायचे. त्याच्या मागील बाजूस त्याचे हात बांधायचे व नंतर त्याला तीन मोठ्या पोळ्यांच्या वर टांगायचे, जेणेकरून त्याच्या उघड्या शरीराला मधमाशा अगदी जवळून कडकडून चावतील. मग बाकी सर्व मधमाशांवर सोपवून द्यायचे. क्रूर पद्धतीने दिलेल्या वेदनांनी बहुधा, पंधरा ते चाळीस मिनिटात त्याचे मरण ओढवेल, असा विचार राजाने केला. राजाच्या इतर भाच्यांमध्ये मात्र मतभेद होते, की मरण ताबडतोब येईल, की काही तास लागतील. पण याबाबत त्यांच्यात एकवाक्यता होती की मृत्यू येईपर्यंत त्याला, घाण वास येणाऱ्या धारदार नखांच्या अस्वलाच्या गुहेत टाकून, त्या मासाहारी प्राण्यांकडून त्याला सोलवटून काढावे.

पण झाले असे, की राजाच्या बागेतील मोठ्या पोळ्यांवर देखरेख करणारा रखवालदार, थोडाबहुत खिश्चनांच्या बाजूचा होता आणि दरबारातील बहुतेकांप्रमाणे, तो वेसपालसच्या फार जवळचा होता. मृत्युदंडाच्या आदल्या रात्री, राजाच्या मधमाशांच्या नांग्या काढून टाकण्याच्या कामात, त्याने पूर्ण वेळ स्वतःला गुंतवून घेतले. ते वेळकाढू व नाजूक काम होते. पण तो निष्णात असल्याने, परिश्रमपूर्वक रात्रभर काम करून, जवळजवळ पोळ्यातील सर्व माशांच्या नांग्या, त्याने उडवल्या.

बारोनेस अविश्वासाने बोलली, “जिवंत मधमाशीची नांगी काढता येते, हे मला माहिती नव्हते.”

जॉन म्हणाला, “प्रत्येक व्यावसायिकाचे काही रहस्य असते. जर ते कसब त्याच्यात नसेल, तर मग तो कसला व्यावसायिक! तर मग मृत्युदंडाची वेळ झाली. राजा व दरबारी मंडळी आपापल्या जागी बसली. तो प्रेक्षणीय सोहळा बघण्यासाठी, लोकांची अतोनात गर्दी लोटली. नशिबाने, राजाचे मधमाशी केंद्र खूप मोठे होते. त्याभोवतालच्या बागेत थोडे चौथरे उभारून सगळ्यांची, बसण्याची सोय करण्यात आली. पोळ्यांसमोरील मोकळ्या जागी, वेसपालसला आणण्यात आले. थोडे लाजत व खजिल होत, पण सगळे त्याच्याकडे नजर लाऊन बसलेले असतानाही अजिबात नाखुशी न दाखवता, तो आला.

बारोनेस म्हणाली, “फक्त बाह्यरूपापेक्षा बऱ्याच बाबतीत त्याचे तुझ्याशी साम्य दिसते.”

“गोष्टीचा कळसाध्याय आलेला असताना, मध्येमध्ये बोलू नको.” जॉन म्हणाला. “वेसपालसला ठरल्याप्रमाणे, पोळ्यांच्यावर टांगले. आणि मृत्युदंडाची शिक्षा प्रत्यक्ष देणाऱ्या माणसाने योग्य अंतरावरून ती कारवाई करायच्या आतच, वेसपालसने नेम धरून पोळ्यांवर जोरात लाथ मारली. त्यामुळे तिन्ही पोळी वेडीवाकडी हलू लागली. पुढच्याच क्षणी पायापासून डोक्यापर्यंत त्याचे सर्वांग माशांनी व्यापून टाकले. पण मरणांतिक यातना देण्याचे दुःखदायक व लाजिरवाणे काम करतेवेळी, माशांना चावता येणार नाही, अशी सोय केलेली होती. पण प्रत्येक माशीला तसे प्रयत्न करायचे माहिती होते. वेसपालस हालचाल करत जोराने हसू लागला, कारण तो जवळजवळ मरणदारापर्यंत जाऊन, परत आला होता. परत त्याने जोरात एक लाथ मारली व शिव्यांची लाखोली वाहिली, कारण एक नांगी न कापलेली माशी त्याला चावली. पण प्रेक्षक आश्चर्याने बघत होते, की त्याला मरणकळा लागलेल्या दिसत नव्हत्या. माशा दमून, त्याच्या शरीरावरून गठ्ठ्याने उडून गेल्या. या घटनेपूर्वी त्याचे शरीर जेवढे गोरेपान, तुकतुकीत व तजेलदार होते, तेवढेच नंतरही दिसत होते, कारण हजारो माशांच्या पायांमधून त्याला लागलेला मध व एका माशीच्या चाव्याने लालसर झालेली ती जागा! हा चमत्कार घडला होता. गर्दीतून आश्चर्याने लोकांचे कुजबुजणे व विजयोन्मादाने ओरडणे, ऐकू येऊ लागले. राजाने वेसपालसला खाली उतरवण्याची आज्ञा दिली व शांतपणे माध्यान्हीच्या जेवणासाठी तो गेला. जणू काही वेगळे झालेच नाही अशा थाटात त्याने मनापासून भरपूर खाल्ले, प्यायले. त्यानंतर त्याने वाचनालय अधिकाऱ्याला बोलावले.

त्याने दरडावून त्या अधिकाऱ्याला विचारले, “आपला बेत ओम् फस कसा झाला?

तो म्हणाला, “महाराज, एक तर मधमाशांच्या बाबतीत काहीतरी गैर असावे, — “

“माझ्या मधमाशांच्या बाबतीत काहीही गैर नाही. त्या सर्वोत्कृष्ट मधमाशा आहेत.” राजा गवर्नि म्हणाला.

“किंवा राजपुत्र वेसपालसचे वर्तन धर्मसंगत असावे.” वाचनालय अधिकारी म्हणाला.

“जर वेसपालसचे वर्तन बरोबर आहे, तर मग काय माझे, अयोग्य आहे का?” राजा बोलला.

वाचनालय अधिकारी क्षणभर गप्प झाला. घाईने बोलून खूपजण अडचणीत येतात. दरबारात काम करण्यासाठी वाईट नशीब नको असेल, तर गप्प राहण्यासारखे शहाणपण नाही.

शरीर व मनाला जड जेवणानंतर विश्रांती घ्यावी, हा सोनेरी नियम तोडून व मर्यादा सोडून, स्वतःच्या अधिकारात, राजा वाचनालय अधिकाऱ्याच्या अंगावर धाऊन गेला व त्याला हस्तिदंती बुद्धीबळाच्या पटाने, वाइनच्या मिश्रधातूच्या मोठ्या पेल्याने व पितळ्याच्या मेणबत्ती ठेवायच्या साधनाने, डोक्यावर पुन्हापुन्हा, रानटीपणे झोडपून काढले. त्याला क्रूरपणे लाथाडून, भिंतीत बसवलेल्या मेणबत्ती ठेवायच्या धातूच्या साधनावर आदळवले. मोठ्या जेवणघरात तीन वेळा पायाने ढकलून, जोरदार शक्तिमान लाथा मारल्या. नंतर त्याच्या डोक्याच्या केसाना धरून फरफटत लांब बोळातून नेले व खिडकीतून बाहेरील अंगणात फेकून दिले.

“त्याला खूप लागले का?” बारोनेसने विचारले.

जॉन म्हणाला, “तो जितका चकित झाला, त्यामानाने खूप जास्त लागले. त्याच्या चिडक्या स्वभावाबद्दल, राजा प्रसिध्द होता. पण तरीही जड जेवणानंतर, इतक्या टोकाला जाण्याची त्याची पहिलीच वेळ होती.

वाचनालय अधिकारी तशा अवस्थेत खूप दिवस होता. खरे तर — मला माहिती आहे त्याप्रमाणे, शेवटी तो बरा झाला. पण राजा क्रीकरोस मात्र, त्याच रात्री मेला. वेसपालसने त्याच्या अंगावरील मधाचे डाग काढणे जेमतेम संपवले होते, तेवढ्यात त्याच्या राज्यारोहण समारंभासाठी, त्याच्या डोक्यावर मुकुट ठेवण्यासाठी, दरबारातील मंडळी हजर झाली. सार्वभौम ख्रिश्चन राजाचे पदग्रहण, हा चमत्कार लोकांनी पाहिला. त्यात काही नवल नव्हते, की अवघड असा राज्याचा नवीन ख्रिश्चन धर्म, उदयाला आला. नव्याने, घाईघाईने संत ओडीलाचे मुख्य चर्च, तयार करण्यात आले. त्यामधील झटपट नेमण्यात आलेला बिशप, अनेक लोकाना बाप्तिस्मा देण्याच्या गडबडीच्या कामाने, थकून गेला. कदाचित मारला गेला असता असा, तरुण लोकप्रिय छोटा राजा, संत म्हणून ओळखला जाऊ लागला. राजधानीमध्ये वेसपालसला मधमाशा न

चावल्याचे दृष्य बघणाऱ्या उत्कंठित लोकांमध्ये, वेसपालसची कीर्ती पसरली. त्याच्या राज्यकारभाराची सुरवात खेळ व त्यासंबंधीच्या स्पर्धांनी करण्याच्या कामात, तो पूर्णपणे गुंतून पडला. त्याच्या व्यक्तीमत्वाभोवतीच्या धार्मिक प्रभावळीकडे लक्ष द्यायला, त्याला वेळच नव्हता. जेव्हा दरबारातील गृहमंत्र्याने (ख्रिश्चन समाजासाठीचा नवनिर्वाचित, उत्साही माणूस) बागेतील सापांचे पिंजरे त्याच्या समोर आणले, तेव्हा त्याला चालू घडामोडींची चाहूल लागली.

“महाराज, विशेष अशा पवित्र कुऱ्हाडीने आपण पहिला साप मारण्याचा मान घ्यावा.” आज्ञाधारक अधिकारी बोलला.

वेसपालस चिडून म्हणाला, “मी कुठल्याही कुऱ्हाडीने प्रथम तुझे डोके उडवतो. माझ्या राज्याची सुरवात मी पवित्र सापांच्या हननाने करेन, असे तुला वाटले तरी कसे? ते सर्वात दुर्दैवी ठरेल.”

“पण महाराज, तुमची ख्रिश्चन तत्वे?” घाबरलेला अधिकारी म्हणाला.

वेसपालस म्हणाला, अशी काही माझी तत्वे नव्हतीच. फक्त राजा क्रीकरोस चिडावा, म्हणून मी ख्रिश्चन झाल्याचे ढोंग करत होतो. त्याचा रागाचा पारा चढवणे, चाबूकाचा मार खाणे, आणि मनोऱ्यात कोंडले जाणे हे दुसरे तिसरे काही नसून, निव्वळ मजा होती. तुम्हा लोकांची आहे तशी, ख्रिश्चन धर्मात सामील व्हायची, माझी मनापासूनची मुळीच इच्छा नाही. मी तसा विचारही, करू शकत नाही. मी माझ्या धावण्यात, कुस्तीत किंवा शिकारीच्या वेळी, जेव्हाजेव्हा यशस्वी होण्यासाठी त्या सर्पदेवतांची प्रार्थना केली, तेव्हातेव्हा पवित्र व सन्मान्य अशा सापांनी, नेहमीच मला मदत केली आहे. त्यांच्या माझ्यावरील कृपेनेच मधमाशांनी मला दंश केला नाही. माझ्या राज्याच्या सुरवातीलाच, त्यांच्या पूजनीय स्थानाच्या विरुद्ध जाऊन, त्यांच्या माझ्यावरील ऋणाला काळे फासल्यासारखे होईल. असे मला सुचवणाऱ्या तुझा, मी द्वेष करतो.”

तो अधिकारी निराशेने हात चोळत बसला. तो तारस्वरात केकाटला, “पण महाराज, लोक तुम्हाला एखाद्या संतासारखा, मान देत आहेत. उमराव मंडळी, झुंडीने ख्रिस्ती धर्माचा बाप्तिस्मा घेत आहेत. शेजारील देशांचे राजे, विश्वासाने खास माणूस पाठवून, तुमचे भावासारखे स्वागत करत आहेत. मधमाशांच्या पोळ्यांचे त्राता असलेले संत, म्हणून तुम्हाला घोषित करण्याबद्दल, लोक बोलत आहेत. आणि मधाळ पिवळ्या रंगाचे नाव ‘वेस्पलुसियन सोनेरी’ असे ठेवण्याचे, राजदरबारी घाटते आहे. हे सगळे तुम्ही थांबवू शकत नाही.”

मला मान देऊन, अभिनंदन करण्यास माझी काही हरकत नाही. मी संतासारखे वागावे अशी अपेक्षा नाही, तोपर्यंत काही प्रमाणात मला संत म्हटलेलेही, मला चालेल. पण तुम्हाला हे एकदाचे स्पष्टपणे कळले पाहिजे, की मी सन्मान्य व महनीय सापांना पूजणे सोडणार नाही”. त्याने शेवटचे शब्द ज्या तऱ्हेने उच्चारले, व त्याचे मलबेरीसारखे गडद डोळे ज्या भीतीदायकपणे चकाकले, त्यात न उच्चारलेले अनपेक्षित जग, प्रतिबिंबित होत होते.

वाचनालय अधिकारी स्वतःशी बोलला, “एक नवीन राज्य, पण तशीच जुनी अरेरावी.”

शेवटी देशाची गरज म्हणून, धर्माच्या बाबतीत तोडगा काढला गेला. काही ठराविक काळाने राजा चर्चमध्ये प्रजेसमोर संत वेसपालसच्या रुपात, अवतीर्ण होऊ लागला. बागेतील पागन देवतांच्या मूर्ती हळूहळू झाडाझुडपांनी वेढल्या गेल्या व कालांतराने नष्ट झाल्या. पवित्र, महनीय साप राजाच्या बागेतील झुडूपांमध्ये हलवले गेले. तिथे वेसपालस, त्याच्या घरचे काही लोक व पागन मंडळी मनोभावे त्याची पूजा करत. बहुधा त्यामुळेच व खेळ आणि शिकारीतील त्याच्या यशामुळे, तो छोटा राजा, त्याच्या कार्यकालाच्या शेवटापर्यंत, कधी अलग पडला नाही. त्याच्या पवित्रतेच्या कल्पनांना लोकांकडून मान मिळाला.

बारोनेस म्हणाली, “पाऊस थांबला आहे.”

सेप्टीमस ब्रोपचे गुप्त पाप

क्लोव्हीसच्या आल्याने एकाएकी विचारले, “मिस्टर ब्रोप कोण आहेत व काय करतात?” सुकलेले गुलाब कात्रीने कापत असणाऱ्या, आणि खास कशाबद्दल विचार करत नसलेल्या मिसेस रीव्हरसेजने, दचकून कान टवकारले. आपल्याकडे आलेल्या पाहुण्यांबद्दल आपल्याला थोडीबहुत माहिती हवी, असे वाटणारी जुन्या वळणाची, अशी ती यजमानीण होती

“मला वाटते, तो लीघटन बझर्ड येथून आला आहे.” निरीक्षणाचे प्राथमिक स्पष्टीकरण देत, ती म्हणाली.

“अलीकडील वेगवान व सोयीस्कर प्रवासाच्या जमान्यात, लीघटन बझर्ड येथून आला आहे इतके समजण्याने, व्यक्तिमत्त्वावर जादा प्रकाश पडत नाही.” सिगरेटच्या धुराने हिरव्या माशांना हाकलत, क्लोव्हीस बोलला. “यामुळे कदाचित त्याची अस्वस्थता दिसून येते. आता,

कोणतातरी ठपका आल्यामुळे, किंवा हेकट व निष्ठुर अशा तेथील रहिवाश्यांना कंटाळून त्याने गाव सोडले असेल, तर तो माणूस आणि त्याच्या आयुष्यातील त्याच्या उद्दिष्टांबद्दल, काही अंदाज बांधता येऊ शकेल.”

“तो काय करतो?” मिसेस ट्रॉयलने चौकसपणे विचारले.

“तो कॅथेड्रल मासिकाचा संपादक आहे.” तिच्या यजमानीणबाईने सांगितले. “मिश्रधातूच्या क्रूसबद्दल आणि बायझानटाइन चर्चमधील अद्ययावत धार्मिक विधींबद्दल व तशा प्रकारच्या सर्व गोष्टींबद्दल, त्याला संस्मरणीय माहिती आहे. कदाचित तो भारी शब्द वापरून, एकाच विषयावर फार बोलत बसतो. पण घरातील मेजवानीसाठी, तो चांगला माणूस आहे. तुम्हाला तो फार कंटाळवाणा वाटत नसावा, नाही ना?”

क्लोव्हीसची आत्या म्हणाली, “कंटाळवाणेपणाकडे, मी डोळेझाक करू शकते. पण तो माझ्या नोकराणी बरोबर, प्रेमाचे चाळे करतो आहे, त्याकडे मी दुर्लक्ष करू शकत नाही,”

“अग माझ्या प्रिय मिसेस ट्रॉयल, ही काय वेगळीच खबर आहे! मी तुला खात्रीने सांगते की असे करायचे मिस्टर ब्रोपच्या स्वप्नातही येणार नाही.” धापा टाकत ती यजमानीण बोलली.

“त्याची स्वप्ने काय असतील, ती असोत. झोपेतील त्याच्या स्वप्नांमध्ये, घरातल्या सगळ्या नोकर स्त्रियांबरोबर तो अश्लील चाळे का करीत असेना, पण जागेपणी, त्याने माझ्या नोकराणी बरोबर प्रेमाचे चाळे करू नयेत. याबद्दल मी अगदी ठाम आहे. याबद्दल वाद घालण्यात, काही अर्थ नाही.”

“पण तुझा काहीतरी गैरसमज झालेला दिसतो आहे. मिस्टर ब्रोप, असे करणे शक्य नाही.” मिसेस रीव्हरसेज ठामपणे बोलली.

“माझ्या माहितीप्रमाणे असे करणारा, तो पहिलाच माणूस असेल. मला या प्रकरणात काही मत मांडायचा अधिकार असेल तर, असे कारणारा तो शेवटचाही माणूस असेल. अर्थात मी खरोखर प्रेम करणाऱ्या, चांगल्या प्रेमिकांबद्दल बोलत नाही आहे.”

“जो माणूस मिश्रधातूच्या क्रूसबद्दल आणि बायझानटाइन चर्चमधील अद्ययावत धार्मिक विधींबद्दल, इतके छान, माहितीपूर्ण लिहितो, तो असे तत्वनिष्ठा सोडून वागत असेल, याची मी कल्पनाही करू शकत नाही.” मिसेस रीव्हरसेज म्हणाली. “तो तशा प्रकारचे काही करतो, याचा काय पुरावा तुझ्याकडे आहे? अर्थात मला तुझ्यावर अविश्वास दाखवायचा नाही. पण काहीतरी ठोस पुरावा असल्याशिवाय, त्याला असे बदनाम करणे, बरोबर नाही. खरे ना?”

“आपण त्याला बदनाम करावे की नाही ते अलाहिदा, पण काही ऐकले नाही, असे मात्र नाही. माझ्या कपडे बदलायच्या खोलीला लागूनच त्याची खोली आहे आणि मी खोलीत नाही आहे, असे तो समजत असतानाच्या दोन प्रसंगात, मी स्पष्टपणे भिंतीतून त्याचा, ‘माझे तुझ्यावर प्रेम आहे, फ्लॉरी’ असा आवाज ऐकला आहे. वरच्या मजल्यावरील त्या दोन खोल्यांमधील भिंती, फारच तकलादू आहेत. शेजारील खोलीतील घड्याळाची टिकटिक सुद्धा, तुम्ही ऐकू शकता.”

“तुझ्या नोकराणीचे नाव फ्लॉरेन्स आहे का?”

“तिचे नाव फ्लॉरिंडा आहे.”

“नोकराणीचे नाव, किती वेगळे आहे!”

“ते मी, तिला दिले नाही. ती माझ्याकडे कामाला असल्यापासून, तिचे तेच नाव आहे.”

मिसेस रीव्हरसेज म्हणाली, “जेव्हा मला अशा विचित्र नावाच्या नोकराणी मिळतात, तेव्हा मी त्यांना जेन अशी हाक मारते. त्यांना लगेचच, त्याची सवय होऊन जाते.”

“छान कल्पना आहे. पण दुर्दैवाने, माझेही नाव जेनच आहे. ते माझे ठेवलेले नाव आहे.” क्लोव्हीसची आत्या थंडपणे म्हणाली.

मिसेस रीव्हरसेजचा क्षमा मागायचा सूर मध्येच तोडत, ती बोलली, “मी माझ्या ‘नोकराणीला फ्लॉरिंडा अशी हाक मारावी की नाही हा प्रश्न नसून, मिस्टर ब्रोप यांनी तिला फ्लॉरी असे म्हणावे की नाही, हा प्रश्न आहे. तर त्यांनी तसे म्हणणे बरोबर नाही, असे माझे ठाम मत आहे.”

“ते कुठल्यातरी गाण्यातील शब्द दोहरत असतील. अशी मुलींच्या नावाची बडबडगीते खूप आहेत.” मिसेस रीव्हरसेज क्लोव्हीसला अधिकाराने म्हणाल्या. “मात्र तू मला मेरी म्हणू नयेस. — “

“मी असे करायचा कधी विचारही केला नाही. मला हे माहिती आहे की, तुझे नाव, हेनरेटा आहे, आणि इतके स्वातंत्र्य घेण्याइतका माझा अधिकार नाही.”

“असे पण एक गाणे आहे.” मिसेस रीव्हरसेज घाईघाईने स्पष्टीकरण देत म्हणाल्या. ‘ऱ्होडा ऱ्होडा केप्ट ए पॅगोडा’ आणि ‘मेझी इज ए डेझी’ असेही गाणे आहे. पण मिस्टर ब्रोप नक्कीच,

असली काही गाणी म्हणत असतील, असे मला वाटत नाही. पण आपण त्यांना संशयाचा फायदा दिला पाहिजे.”

मिसेस ट्रॉयल बोलल्या, “मला काही ठोस पुरावा मिळेपर्यंत, मी त्यांना आधीच तो दिलेला आहे.”

पुन्हा आपल्याला बोलण्यासाठी विनंती केली जाणारच आहे या खात्रीने, मनातल्या मनात आनंदी होत तिने ओठ मिटले.

तिची यजमानीण ओरडली, “मला पुढचा पुरावा सांग.”

“मी न्याहारी आटपून वरती येत होते, तेव्हां ब्रॉप माझ्या खोलीवरून चालला होता. त्याच्या हातातील कागदांच्या गट्ट्यातील एक कागद आपसूकपणे माझ्या खोलीसमोर जमिनीवर पडला. मी ते त्याच्या लक्षात आणून देणार होते, पण नंतर काही कारणाने, तो त्याच्या खोलीत पोचेपर्यंत, मी तसे केले नाही. अगदी कर्मधर्मसंयोगाने, त्यावेळी मी माझ्या खोलीत होते. नेहमीप्रमाणे, फ्लॉरिंडा तिथे काही आवराआवरी करत होती. म्हणून मग मी तो निरागस दिसणारा, कागदाचा तुकडा उचलला”.

सफरचंदाच्या केकमधील कडू तुकडा शोधून काढल्याच्या थाटात, स्वतःची पाठ थोपटून घेण्याच्या फुशारकीने, मिसेस ट्रॉयल परत थांबली.

मिसेस रीव्हरसेजने जवळील गुलाबाची फांदी जोराने कापली. तिच्या नकळत नुकत्याच उमलू लागलेल्या व्हिस्कॉन्टेस फोकस्टोन जातीच्या गुलाबाची फांदी तिने छाटली होती.

तिने विचारले, “त्या तुकड्यावर काय लिहिले होते?”

‘माझे तुझ्यावर प्रेम आहे, फ्लॉरी’ एवढे शब्द पेन्सिलने लिहिले होते. आणि खाली पुसट अक्षरात एक ओळ लिहून खोडली होती. ‘मला बागेतील बेरीच्या झाडापाशी भेट.’

मिसेस रीव्हरसेज म्हणाली, “बागेच्या एका बाजूला बेरीचे झाड आहे खरे!”

क्लोव्हीसने शेरा मारला, “काही झाले तरी तो सच्चा माणूस वाटतो.”

मिसेस रीव्हरसेज रागाने म्हणाली, “अशा प्रकारची भानगड माझ्या घरामध्ये चालू असावी ना!” क्लोव्हीसच्या निरीक्षणाप्रमाणे, हा उच्चभ्रू प्रकारच्या माणसाचा, संभावितपणा होता. डोळे मिटून दूध प्यायलेले जगाला कळणार नाही, असे मांजर समजत होते.

मिसेस रीव्हरसेज परत बोलण्यात सामील होत म्हणाल्या, 'आता माझ्या लक्षात येते आहे की मिस्टर ब्रोप यांच्या काही गोष्टींकडे, मी लक्षच दिले नव्हते. उदाहरणार्थ, त्यांची मिळकत! कॅथेड्रल मासिकाचा संपादक म्हणून त्यांना महिना फक्त दोनशे रुपये मिळत असत. आणि माझ्या माहितीप्रमाणे, त्यांचे कुटुंब गरीब आहे. खासगी उत्पन्नाचा काहीही दुसरा मार्ग त्यांच्याकडे नाही. वेस्टमिनिस्टरमध्ये एक सदनिका घेणे, त्यांनी आता जमवले आहे. ते बृग्ज व त्या प्रकारच्या महागड्या ठिकाणी दरवर्षी जातात, उत्तमोत्तम कपडे घालतात, छान मेजवान्या देतात. हे सर्व वर्षाला दोनशे पौंड मिळवणाऱ्या माणसाला शक्य आहे का, तुला काय वाटते?"

मिसेस ट्रॉयलने विचारले, "इतर पेपरमध्येही ते लिहितात का?"

"नाही. असे बघ, ख्रिश्चन धार्मिक विधी व चर्चशी संबंधित बांधकामे, एवढेच त्याचे कार्यक्षेत्र मर्यादित आहे. एकदा त्याने खेळांसंबंधीच्या मासिकात कोल्ह्यांच्या शिकारीसाठी प्रसिद्ध असलेल्या ठिकाणी असलेल्या चर्चसंबंधी लेख घुसवायचा प्रयत्न केला होता. पण त्याला पुरेसे यश लाभले नाही. मला समजत नाही की फक्त त्याच्या संपादकीय कामावर, तो त्याचे इतके उच्च रहाणीमान कसे ठेऊ शकतो?"

क्लोव्हीसने सुचवले, 'कदाचित तो बोगस क्रूस, अमेरिकेतील लोकाना विकत असेल."

"तुम्ही क्रूस कसे काय विकू शकाल? हे अशक्य आहे." मिसेस रीव्हरसेज म्हणाली.

"त्याचे उत्पन्न पुरवण्यासाठी, तो थोडीफार काटकसर करत असेल. त्याचा रिकामा वेळ, माझ्या नोकराणीवर प्रेम करण्यात, तो नक्कीच घालवत नसणार." मिसेस ट्रॉयल मध्येच बोलली.

तिच्या यजमानीण बाईने त्याला, तिची संमती दर्शवली. "ते ताबडतोब थांबवले पाहिजे. पण त्यासाठी आपण काय करायला हवे, तेच मला माहिती नाही." ती म्हणाली.

"खबरदारीचा उपाय म्हणून, त्या बेरीच्या झाडाभोवती, काटेरी तारांचे कुंपण घातले पाहिजे." क्लोव्हीस म्हणाला.

मिसेस रीव्हरसेज बोलल्या, "कृपा करून ह्या गंभीर समस्येवर असले थिल्लर उपाय सुचवू नका. चांगली नोकराणी ही एक प्रकारची संपत्तीच आहे. —"

मिसेस ट्रॉयल म्हणाली, "फ्लॉरिंडाशिवाय माझे कसे काय चालेल ते मला कळत नाही. ती माझ्या केसांची काळजी घेते. मी माझ्या केसांचे काही करणे, सोडून दिल्याला अनेक वर्षे

झाली. जोपर्यंत आपल्याला समाजात वावरायचे आहे, तोपर्यंत आपले केस आपल्यासाठी, नवऱ्याइतकेच महत्वाचे असतात. माझ्या दृष्टीने माझी नोकराणी, ही नक्कीच महत्वाची गोष्ट आहे.”

जेवणानंतर सेप्टीमस ब्रोप व क्लोव्हीस दोघे सिगरेट ओढायच्या खोलीत गेले. सेप्टीमस ब्रोप अस्वस्थ व काहीतरी मनात खदखदत असल्यासारखा, दिसत होता, तर क्लोव्हीस शांतपणे निरीक्षण करत होता.

अचानक सेप्टीमसने विचारले, “लॉरी म्हणजे काय? म्हणजे चाकावर चालणारी लॉरी, मला माहिती आहे. ती नव्हे. पण अशा नावाचा पक्षी आहे का? लॉरीकीट असे लांब नाव असलेला.”

क्लोव्हीस आळशीपणे बोलला, “मला वाटते lory नावाचा पक्षी आहे, एकच r असलेला. पण मग तो तुमच्यासाठी काही उपयोगाचा नाही.”

सेप्टीमस ब्रोपने आश्चर्याने बघितले. “माझ्यासाठी उपयोगाचा नाही, म्हणजे?” थोड्या अस्वस्थ आवाजात त्याने विचारले.

“कारण तो शब्द, फ्लॉरीशी जुळत नाही.” क्लोव्हीसने थोडक्यात स्पष्टीकरण दिले. चेहऱ्यावर ठळक प्रश्नचिन्ह घेऊन, सेप्टीमस खुर्चीत ताठ बसला.

“तुला कसे कळले? म्हणजे मी फ्लॉरीशी यमक जुळणारे काही शोधतो आहे, हे तुला कसे कळले?” तो तीक्ष्णपणे विचारता झाला.

क्लोव्हीस म्हणाला, “मला माहिती नाही. मी आपला अंदाज केला. lorry हा काव्यात न बसणारा व्यापारी शब्द बदलून, विषुववृत्तीय हिरव्यागार रानातील पक्ष्याशी संबंधित शब्द, तुम्हाला हवा होता. तेव्हा मला कळले, की तुम्ही एक सुनीत रचत आहात. आणि लॉरीशी यमक जुळणारे, फ्लॉरी सोडून कुठलेच मुलीचे नाव नव्हते.”

अजूनही सेप्टीमस अस्वस्थ दिसत होता.

तो म्हणाला, “मला वाटते, तुला अजून जास्त काही माहिती असावे.”

क्लोव्हीस काही न बोलता, हळू हसला.

सेप्टीमसने न रहावून विचारले, “तुला कितपत माहिती आहे?”

क्लोव्हीस म्हणाला “बागेतील बेरीचे झाड.”

“मला वाटतच होते की ती चिट्टी माझ्या हातून ते कुठेतरी पडली असणार. पण त्यापूर्वीच, तू तर्क केलेला असला पाहिजेस. हे बघ, तू माझे गुपित जाणले आहेस. तू माझा धिक्कार करणार नाहीस ना? यात लाज वाटण्यासारखे, काहीही नाही. पण कॅथेड्रल मासिकाच्या संपादकासाठी अशा प्रकारची गोष्ट करणे, फारसे शोभनीय नाही, नाही का?”

क्लोव्हीसने होकार देत म्हटले, “हो. मलाही तसेच वाटते.”

सेप्टीमस पुढे बोलला, “असे बघ, मला यामुळे चांगले पैसे मिळतात. कॅथेड्रल मासिकाच्या संपादकाला मिळणाऱ्या पैशात, मी माझे रहाणीमान असे ठेऊ शकणार नाही.”

क्लोव्हीसला हे ऐकून, सेप्टीमसला संभाषणाच्या सुरवातीला बसला, त्याहून जास्त धक्का बसला. पण तो तसे न दाखवण्यात, वाकबगार होता.

त्याने विचारले, “म्हणजे तुम्हाला असे म्हणायचे आहे का, की फ्लॉरीमधून तुम्हाला पैसे मिळतात?”

“अजून तरी फ्लॉरीमधून नाही. खरे तर मी हे सांगायला कचरणार नाही, की या फ्लॉरी प्रकरणात मला फार त्रास झालेला आहे. पण अशी अजून पुष्कळ प्रकरणे आहेत.”

क्लोव्हीसची सिगरेट विझली.

तो सावकाश म्हणाला, “हे फार रुचीपूर्ण आहे.” आणि मग सेप्टीमस ब्रोपच्या पुढच्या शब्दांनी त्याच्या डोक्यात प्रकाश पडला.

“खूप ढिगांनी अजून आहेत. उदाहरणार्थ,

‘पाकळ्यांसारखे ओठ देवीचे

तू आणि मी नाही भांडायचे’

हे माझ्या सुरवातीच्या काही काव्यांपैकी असून, त्याचे मानधन मला अजूनही मिळते. आणि मग अजून काही — ‘एस्मरेल्डा, जेव्हा पहिल्यांदा तुला माझ्या बाहूंमध्ये घेतले’ व ‘प्रिय तेरेसा, मला किती आवडते तुला खूप करायला’ दोन्ही खूप लोकप्रिय आहेत. आणि अजून एक जरा गंभीर आहे. ‘लाजणाऱ्या गर्द जांभळ्या फुला’. याने तर मला इतर सर्वांपेक्षा जास्त पैसे मिळवून दिले.

‘इडाहोच्या छोट्या ल्युसी, तुझे शेंडा खाली वळलेले सुरेख नाक बघून, मी पडलो फशी.’) इडाहो – अमेरिकेतील एक प्रांत)

अर्थात मला त्या सगळ्या खोट्याखोट्या कवितांसंबंधी घृणा आहे. त्यांच्या उलट प्रभावाखाली, खरे तर मी वेगाने, स्त्री द्वेषा होत चाललो आहे. पण त्यांच्या आर्थिक पाठबळामुळे, मी त्यांच्याकडे दुर्लक्ष करू शकत नाही. आणि तुझ्या लक्षात येईल, की मी चर्चशी संबंधित बांधकामे व चर्चमधील प्रार्थनांच्या बाबतीतील अधिकारी मनुष्य असल्याने, माझ्या त्या कामात बाधा येईल असे, हे कवितालेखनाचे काम उघडपणे करायला मी घाबरतो.

हे सर्व ऐकून क्लोव्हीस बराच सावरला व मग तो थोडे चाचरत, पण सहसंवेदनेने विचारू शकला, की फ्लॉरी प्रकरणामुळे त्यांना काय विशेष त्रास झाला?”

“मला तिला काव्यस्वरूपात आणता येईना.” सेप्टीमस दुःखाने म्हणाला. “असे बघ, भावनिक गोडव्याने प्रासादिक व यमक साधणारे शब्द जुळवणे, हे काही खायचे काम नाही. त्यासाठी काही प्रमाणात, अंतस्थ काव्यस्फूर्तीही असावी लागते.

उदाहरणार्थ, छोटी सुंदर मुलगी नाव तिचे साक्षी

ती जणू गुणगुणणारा छोटासा पक्षी

काटकसर करून मी माझे पैसे साठवले

ते सर्व माझ्या साक्षीला देऊन टाकले

ह्या गाण्याची उडती चाल ऐकून, लोक वेडे झाले. महिनान् महिने लोक तेच गुणगुणत होते व गात होते.

या वेळेस क्लोव्हीसचा स्वतःवरचा ताबा, बऱ्याच अंशी सुटला.

तो तोंडातल्या तोंडात बोलला, “माफ करा, पण तुम्ही काल अभ्यासूपणे आम्हाला, प्राचीन ख्रिश्चन प्रार्थनेचा व इजिप्शियन भाषेचा नेमका संबंध दाखवून दिलात, तो ऐकून मी अवाक् झालो.”

सेप्टीमसने एक सुस्कारा सोडला. तो म्हणाला, “हे बघ, जेव्हा लोकाना कळेल, की त्या मूर्ख कविता लिहिणारा मी आहे, तेव्हा मी आयुष्यभर केलेल्या गंभीर सन्माननीय कामाचा, बोऱ्याच वाजेल. इतर कोणाहीपेक्षा तांबे आणि जस्त यापासून बनणाऱ्या प्रसिध्द मिश्र धातूबद्दल,

मला जास्त माहिती आहे. खरे तर याबद्दल एक लहानसा संशोधन अहवाल, प्रसिध्द करायचा माझा विचार आहे. पण व्यावहारीक दृष्ट्या, ज्याची गाणी सर्वसामान्य निग्रो लोकांच्या ओठावर आहेत असा, आपल्या बेटाच्या सलग किनारपट्टीवरील प्रसिध्द कवी म्हणून मी ओळखला जायला हवा. फ्लॉरीच्या बाबतीतील माझ्या अंतर्मनातील भावनांची साखर पेरलेली कविता लिहिता लिहिता, मी सदैव अगदी ठामपणे, फ्लॉरीचा द्वेष करत आलो आहे, ह्यावर तुझा विश्वास बसेल?”

“त्यापेक्षा तुमच्या मनातल्या भावनांना मोकळे करून, खरोखर उद्वेगपूर्ण कविता का लिहित नाही? वेगळेपणा आणि प्रांजळपणा, यामुळे तुम्हाला नवीन प्रकारचे यश मिळेल.”

सेप्टीमस म्हणाला, ‘मी असा विचार कधीच केला नाही. मी एकदम टोकाची प्रेमभावना व्यक्त करून, स्तुती करणाऱ्या माझ्या कवितांपासून फारकत घेऊन, पलटी मारायला घाबरतो’.

“तर मग तुम्ही तुमची शैली जराही बदलू नका. फक्त भावना बदला. आणि सवंग लेखनशैली तशीच ठेवा. हवे तर, कवितेचा ढाचा तुम्ही तयार करा आणि कडवी मी लिहीन. त्यासाठी मला वाटते कवितेचे अर्धे मानधन मला द्या. तुमच्या अपराधीपणाची जी भावना आहे, त्याबद्दल मी मौन बाळगीन. मिश्रधातूच्या कूसबद्दल आणि बायझानटाइन चर्चमधील अद्ययावत धार्मिक विधींबद्दलच्या कामांसाठी सर्व आयुष्य अर्पित केलेला मनुष्य, अशीच तुमची प्रतिमा तरीही लोकांसमोर असेल. फक्त कधीकधी थंड हिवाळ्याच्या संध्याकाळी वारा घोंघावून उदासी दाटत असेल, खिडक्यांना पाऊस झोडपून काढत असेल, तेव्हा मी तुमचा, ‘पाकळ्यांसारखे ओठ असलेली देवता’ लिहिणारा कवी म्हणून विचार करेन. आणि माझ्या मौनामुळे ऋणार्हत होऊन तुम्ही मला अति आवश्यक अशा सुट्टीवर, समुद्रसफरीवर, किंवा तशाच कुठल्या रम्य स्थळी घेऊन गेलात तर, आणि माझा सर्व खर्च केलात, तर मी त्याला होकार देईन, असे स्वप्न मी बघत राहतो.”

दुपारी उशिरा, क्लोव्हीसने, मिसेस रीव्हरसेज व आत्याला जॅकोबिन बागेत फिरताना पाहिले.

तो म्हणाला, “मी मिस्टर ब्रोपशी, फ्लॉरीबाबत बोललो.”

“छान केलेस. तो काय म्हणाला?” दोघींनी एकदम विचारले.

“जेव्हा त्याला समजले, की मला त्याचे गुपित माहिती झाले आहे, तेव्हा तो काही आडपडदा न ठेवता, माझ्याशी मोकळेपणे बोलला. त्याचे वागणे थोडे अयोग्य वाटले, तरी तो अगदी गंभीर होता. तो जे करत होता, त्यातील अव्यवहारीपणा मी त्याला दाखवून दिला. तो

म्हणाला, की मी त्याला समजून घ्यावे, फ्लॉरिडाची भावनिक गरज समजून घ्यावी. पण मी त्याला दाखवून दिले की नाजूकपणे वाढवल्या गेलेल्या, सड्या मनाच्या अनेक इंग्लिश तरुणी, त्याला समजून घेण्याची शक्यता असलेल्या असतील परंतु माझ्या आत्याचे केस जपणारी, फक्त एकच फ्लॉरिडा असेल. ते त्याला बहुधा पटले. खरे पाहता, जर तुम्ही त्याच्याशी योग्य प्रकारे वागलात तर, तो काही स्वार्थी माणूस नाही. त्याचे आनंदी तारुण्याचे दिवस, त्याने ज्या लीघटन ब्रॅड गवातील पिवळ्या फुलांच्या शेतांमध्ये घालवले, त्याच्या आठवणी मी जाग्या केल्या. त्याचा त्याच्यावर नक्कीच खूप परिणाम झालेला आहे. फ्लॉरिडाचा, तो मुळीच विचार करणार नाही, असे वचन त्याने मला दिले. आणि ते विचार डोक्यातून निघून जाण्यासाठी, तो परदेशी एखाद्या लहानशा सहलीला जाईल. मी इटलीपर्यंत त्याच्याबरोबर जाणार आहे. जर माझ्या आत्याला, मी केलेल्या कामाबद्दल मला छानशी स्कार्फला बांधायची पिन (जी मी निवडीन) द्यायची असेल, तर ती नाकारण्याचे माझ्या स्वप्नात देखील येणार नाही. आपण परदेशी असल्यामुळे, कसेही कपडे घालून फिरू शकतो, असा विचार करणाऱ्यांपैकी मी नाही.”

काही आठवड्यांनी ब्लॅकपूल व इतर गायच्या ठिकाणी, खाली दिलेले गाणे निस्संशयपणे सर्वाधिक आवडीने गायले जाऊ लागले.

तुझे भकास डोळे रंग निळा
खरेच आणती मला कंटाळा
केलेस जर तू माझ्याशी लग्न
नक्कीच होईल तुझे हृदय भग्न
मी सहजप्राप्य असलो तरी
शपथेवर सांगतो ही गोष्ट खरी
झाले जर आपले लग्न फ्लॉरी
फेकून तुला मी दाखवीन दरी

डोकेबाज लुई

पात्र परिचय

मिसेस बार्बारा	घरमालकीण
लुई	तिचा पुतण्या
जेन	घरात भाड्याने राहणारी मुलगी
बटलर	स्वयंपाकी
नोकर	सटरफटर कामे करणारा

नेपथ्य / दृष्य ----

मिसेस बार्बाराचा, गावाकडील पाश्चात्य धाटणीच्या घरातील हॉल, उजवीकडे मोठी खिडकी (फ्रेंच विंडो) , मध्यभागी दार, डावीकडे जिना, जिन्याची चौकट, वर जायचे दार व जिना

जिथे सुरु होतो त्या चौकटीत, प्रेक्षकाना दिसतील अशा लटकवलेल्या, चांदीच्या तलवारी, सुरे व गोल्फचा स्टॅंड, रंगमंचाच्या मध्यभागी लांब टेबल, त्यावर न्याहारीचे सामान, खुर्च्या, उजव्या बाजूस लिहिण्याचे टेबल व खुर्ची

(मिसेस बार्बारा न्याहारी उरकून, लिहिण्याच्या टेबलाशी बसल्या आहेत. जिना उतरून लुई प्रवेश करतो.)

लुई : काय करत्येस काकू? (न्याहारीचे सामान बघतो.)

बार्बारा : उठलास का लुई?

लुई : जेन कुठे आहे?

बार्बारा : तिने आताच तर न्याहारी केली.

लुई : (बसतो) बरं झालं, आपण दोघेच आहोत. मला तुला असं विचारायचं होतं — (बटलर टेबलावर कॉफी ठेऊन जातो.) मला असं विचारायचं होतं —

बार्बारा : मी तुला वीस पौंड देऊ शकते का, हेच ना?

लुई : खरे तर मी पंधराच, मागणार होतो. पण कदाचित वीस ठीक आहेत.

बार्बारा : काहीही असले तरी, माझे उत्तर नाही असेच आहे. मी तुला पाचसुद्धा, देऊ शकत नाही. अलिकडे माझे जास्तच पैसे, खर्च झाले आहेत.

लुई : अग काकू, कृपया काहीतरी कारण देऊ नकोस हं. नुसते असे म्हटलेस, तरी मला समजेल की “लुई, तू माझा खूप लाडका आहेस पण मी तुला पैसे देऊ शकत नाही.”

बार्बारा : हं. तसे म्हण हवे तर! डोरा इथे गुरुवारी येते आहे. असे तिचे पत्र, मला आता आले आहे.

लुई : या गुरुवारी? मला वाटते हे जरा विचित्रच आहे, नाही का?

बार्बारा : का? विचित्र का?

लुई : कारण जेन म्हणेल, की ती फक्त सहा दिवसच राहिल, पण ती कधीच पंधरवड्यापेक्षा कमी राहत नाही. एका आठवड्यात, आपण तिला घराबाहेर काढूच शकत नाही.

बार्बारा : पण मी तसे का करावे? ती व डोरा, चांगल्या मैत्रिणी आहेत. त्या एका खोलीत राहू शकतील.

लुई : अगं काकू, ती पूर्वीची गोष्ट झाली. आता त्या पक्क्या शत्रू झाल्या आहेत. प्रत्येकीला असे वाटते की तिचे वागणे बरोबर आहे व दुसरीचे चुकते आहे. क्रोधाची आग भडकवायला, एवढे कारण पुरेसे आहे.

बार्बारा : पण त्यांच्या भांडणाचे व एवढ्या शत्रुत्वाचे कारण काय? मला वाटते एखादा पुरुष असावा.

लुई : नाही. दोघींमध्ये एक कोंबडी आली.

बार्बारा : कोंबडी? कुठली कोंबडी?

लुई : तुला माहिती असेल की त्या दोघी कुक्कुटपालनाचा व्यवसाय करत होत्या. ब्रॉझ लॉगहॉर्न की अशीच काहीतरी दुर्मिळ जातीची कोंबडी, डोराने जेनला फार जास्त किमतीला विकली.

बार्बारा : पण जर जेन त्या किमतीला विकत घ्यायला तयार असेल, तर भांडणाचा प्रश्न येतोच कुठे?

लुई : त्याचं काय झालं, ती कोंबडी काही अंडी देईना. मी असं ऐकलं, की त्या दोघींमध्ये, शिव्याशाप देणारी इतकी पत्रापत्री झाली, की एवढा कागदाचा दुरुपयोग क्वचितच कोणी केला असेल.

बार्बारा : काय हे! त्यांच्या कुणी मैत्रिणीनी त्यांचे भांडण सोडवण्याचा प्रयत्न केला की नाही?

लुई : वॅगनरच्या सुश्राव्य संगीतिकेतील वादळी सुरावट बसवण्याइतकेच, ते अवघड ठरले असते. जर डोराने ती कोंबडी परत घ्यायची तयारी दाखवली असती, तर जेनने तिचे आक्षेपार्ह शब्द मागे घेतले असते.

बार्बारा : आणि ती तयार नव्हती का?

लुई : नव्हती. ती म्हणाली की एकदा खरेदी विक्रीचा व्यवहार झाला, तो झाला. आणि तुला माहिती आहे की कुठल्याही परिस्थितीत, स्वतःची चूक कबूल करणारी, डोरा ही मुलगी नाही.

बार्बारा : म्हणजे आता माझ्या घरात, दोघींनी एकाच खोलीत राहणे, अशक्यप्राय गोष्ट आहे. तुला काय वाटतं? दोघी एकमेकींशी बोलतही नाहीत का?

लुई : नाही ना! एकमेकींच्या चारित्र्याचे व वागणुकीचे त्या एवढे वाभाडे काढतात, की पोस्टाने एका पेनीमध्ये चार औंस वजनाचे पत्रच जाऊ शकते, हे फार चांगले आहे.

बार्बारा : काय करावं बरं? मी यापूर्वीच एकदा डोराचे इथे येणे, लांबणीवर टाकलेले आहे. त्यामुळे आता मी तिला, नाही म्हणू शकत नाही. आणि जेन तिने ठरवलेल्या पंधरवड्यापूर्वी काहीही चमत्कार झाला, तरी जाऊ शकत नाही.

लुई : पण मी एवढ्या थोड्या वेळामध्ये, काही चमत्कार घडवायचा प्रयत्न करू शकतो. माझ्या पोतडीत, जादू तयार असतात.

बार्बारा : माझ्या लाडक्या लुई, जर तू गुरुवारचा आत जेनला इथून घराबाहेर काढू शकलास, तर तुझ्यासारखा हुशार तूच ठरशील.

लुई : नुसता हुशारच नाही तर श्रीमंतही ठरेन. कारण तू सुटकेचा निःश्वास टाकून म्हणशील, “लुई, तू किती चांगला मुलगा आहेस. हे घे तुला हवे असलेले वीस पौंड.”

(मधल्या दारातून जेन येते.)

जेन : शुभ प्रभात, लुई.

लुई : शुभ प्रभात, जेन.

जेन : माझी न्याहारी झाली आहे. तू कर. पण तुझ्याबरोबर मी एक कप कॉफी घेईन. (घेते)
एखादा टोस्ट उरला आहे का?

लुई : बटलर आणतो आहे. हा आलाच. (बटलर टोस्टचा ट्रे घेऊन येतो. जेन बसते व तीन टोस्ट घेते.)

जेन : लोणी नाही आहे का?

बटलर : हे काय, तुमच्या बाजूलाच आहे.

जेन : हो, खरचं की.

(टोस्टला लोणी लाऊन घेते. बटलर जातो.)

बार्बारा : अग जेन, तुझी ती मैत्रिण नाही का अॅना, हॅटॉन स्क्वेअर येथील छानशा पीटर चर्चमध्ये, तिच लग्न आहे, येत्या गुरुवारी. मला वाटतं, तुला नक्कीच त्या लग्नाला जायचं असेल. गेली नाहीस तर अॅना तुझ्यावर रागावेल, नाही का?

जेन : हो. पण मी तिची समजूत आधीच काढली आहे. एवढ्या लांब मला लग्नाला जाणे शक्य नसल्याचे, मी तिला कळवले आहे. ती मधुचंद्राहून आली की, तिच्याबरोबर मी खूप दिवस राहणार आहे. (त्याच्या काकूचा आडोसा घेऊन लुई सुस्कारा टाकतो.) मध कुठे गेला?

लुई : तुझ्या झग्याच्या हाताखाली झाकला गेला आहे.

जेन : ओहो, खरच की! (घेते)

बार्बारा : चला! मी बागेत जाऊन थोडे काम करते. जेन, तुला काही लागले, तर मी बागेत आहे.

जेन : हो. हो. पण मला काही नको आहे. (बार्बारा मोठ्या खिडकीतून बाहेर जाते.)

लुई : (त्याची खुर्ची मागे ढकलत) मी सिगरेट ओढायला, तुझी काही हरकत नाही ना?

जेन : (अजून मिटक्या मारत खात) अजिबात नाही.

(बटलर न्याहारीचा पसारा आवरायला रिकामा ट्रे घेऊन येतो व तो टेबलावर ठेवतो.)
मी काय म्हणते आहे, मला अजून थोडे कडकडीत दूध मिळेल का? हे गार झाले आहे.

(बटलर दुधाचे भांडे घेऊन जातो. लुई : एकटक त्याच्याकडे बघत राहतो. नंतर जेनजवळ बसून शांतपणे जमिनीकडे बघत)

लुई : या नोकरांची, थोडी कटकटच असते.

जेन : नोकरांची कटकट? पण ते आहेत तर खरे! तुला काही माहिती नाही. मला तर योग्य असे नोकर मिळवणे, खूप त्रासदायक वाटते. पण तुझी काकू या बाबतीत, खूप नशीबवान आहे. आता हा बटलरच बघ ना, गेली अनेक वर्षे, तो इथे आहे व कामाला एकदम चांगलाच आहे.

लुई : तोच तर त्रास आहे. जेव्हा नोकर तुमच्याकडे अनेक वर्षे टिकतात, तेव्हा त्यांचा फारच त्रास असतो. आज आले उद्या गेले, असेच परवडले. फक्त ते बदलत जायचे. खूप टिकणारे व चांगले नोकर खरंच वैताग असतात.

जेन : पण, ते समाधान देत असतील तर!

लुई : तरीही त्यांचा त्रासच होतो. मी जेव्हा असे ताशेरे झाडतो आहे, तेव्हा विशेषकरून, हा बटलरच माझ्या नजरेसमोर आहे.

जेन : त्याने तुझे काय घोडे मारले? तू काहीतरीच बोलतोस.

लुई : मला माहिती आहे, तो उत्तम आहे व काकूचे त्याच्याशिवाय पानही हलत नाही. पण त्याच्या उत्तमपणाचाच, त्याच्यावर परिणाम झाला आहे.

जेन : काय परिणाम?

लुई : (गंभीरपणे) योग्य गोष्टी योग्य पद्धतीने अविरत करत राहणे, तेदेखील त्याच वातावरणात व आयुष्याचा बराच काळ, हे किती कंटाळवाणे असेल, याची तुला कल्पना आहे का?

तीच चांदीची फुलदाणी, तेच काचेचे पेले, तेच टेबलाचे आच्छादन, हे सर्व वापरायचे तेच तेच प्रसंग, तेच ते स्वयंपाकघर, त्याच त्या शेगड्या, अगदी सुबकपणे केलेले, तेच ते क्रोकरीचे कपाट! सगळी कशी कधीही न बदलणारी व्यवस्था! नेहमी शांतता राखणे, सगळे कसे अचूक व न बदलणारे, असणे!

जेन : (कंटाळत) बास. मी आता वेडी होईन.

लुई : मी तेच म्हणतो आहे. वेडी.

जेन : पण, बटलर काही वेडा झालेला नाही.

लुई : बऱ्याचदा तो विचारपूर्वक वागणारा, व शहाणा आहे असे दिसते, पण कधीकधी तो संभ्रमित होऊन, चुकीच्या कल्पनांना कवटाळून बसतो.

जेन : कल्पना?

लुई : हो. आणि दुर्दैवाने, त्या घरातील पाहुण्यांभोवतीच फिरत असतात. त्यापाठोपाठ घरात वेगळेच वातावरण तयार होते. उदाहरणार्थ, मागच्या उन्हाळ्यात इथे राहणारी मारिया! बटलरने असे डोक्यात घेतले होते की, ती प्रेषित इलायझा साधू आहे.

जेन : इलायझा साधू?

लुई : ओल्ड टेस्टमेंटमधील, ती गोष्ट नाही का? हिब्रू प्रेषित इलायझा याला, राजा वाळवंटात हद्दपार करतो. त्याला पक्षी अन्न पुरवतात व पाणीही उपलब्ध होते.

जेन : पण तसे समजण्याचे कारण काय?

लुई : मग मी सांगतो आहे काय? माणसे वेडी होऊन, त्यांचे डोके फिरते. त्या पक्ष्यांमुळेच तो बिथरला. तो सरळ अशा मताला पोचला, की मारियाची खाण्यापिण्याची व्यवस्था, पक्षी करत आहेत. त्यामुळे मग तिला खाणेपिणे पुरवायच्या बाबतीत, त्याने सपशेल माघार घेतली. तिला सकाळचा चहा पाठवणे, त्याने बंद केले. ती टेबलाशी येऊन नुसतीच

क्रोकरीशी खेळत बसे. कारण तो तिला काहीच वाढत नसे. बिचारी मारिया, उपाशीच राही.

जेन : किती भयानक आहे हे सगळे! मग तिने काय केले?

लुई : मग इथले राहणे कमी करावे, असेच तिने ठरवले. (जोराने) त्या बाबतीत, एवढेच करणे शक्य होते.

जेन : मी असे मुळीच केले नसते. (पाव व लोणी घेते.) मी काहीही करून त्याचा हेका चालू दिला नसता. मी सांगितले असते, की पक्ष्यांची पिसे झडत असल्याने, ते मला अन्न पुरवू शकत नाहीत. मी नक्कीच निघून गेले नसते.

लुई : जेव्हा लोकांच्या डोक्यात अशा काही भन्नाट कल्पना धुमाकूळ घालतात, तेव्हा त्यांना त्यापासून परावृत्त करणे शहाणपणाचे ठरत नाही. ते कुठल्या थरापर्यंत जातील ते सांगता येत नाही.

जेन : म्हणजे बटलर भीतीदायक असू शकेल, असे तुला सुचवायचे आहे की काय?

लुई : कोणीच तसे ठामपणे काही सांगू शकत नाही. पण कधी त्याच्या डोक्यात, पाहुण्यांबद्दल काही येईल व कदाचित ते दुर्दैवी वळण घेईल, हे सांगता येत नाही. आता या क्षणी, मला तीच काळजी वाटते आहे.

जेन : (उद्दीपित होत) का? त्याने माझ्याबद्दल, असे काही डोक्यात घेतले आहे का?

लुई : (स्टँडमधून एक भांडे बाहेर काढून, त्याला पॉलीश करत) हो. घेतले आहे.

जेन : नाही. नाही. हे खोटे आहे. मी कोण आहे, असे त्याला वाटते?

लुई : राणी अँन.

जेन : राणी अँन? काय कल्पना आहे! ती इंग्लंडची राणी होती. आणि काय बरं?

लुई : तिची मुले लहानपणीच दगावलेली असल्याने, ती तिच्या बहिणीच्या मुलाला तिचा वारस ठरवते. पण बहिण सोफिया, हिने जर्मन माणसाशी लग्न केल्याने, तो जर्मन असतो.

तो जर राजा झाला तर, ब्रिटीश लोक त्याला मान्यता देणार नाहीत व आणीबाणीची युद्धजन्य परिस्थिती उद्भवेल. या भीतीने नक्की तसे काही घडणार नाही, अशी खात्री झाल्यावरच, राणी अँनच्या मृत्युची बातमी, जाहीर करतात. त्यामुळे संबंधित लोकांना, राणी मृत्युशय्येवर आहे व आता मरण पावली आहे, इत्यादि वार्ता अगोदरच माहिती असतात, पण जनतेला हे उशिरा सांगितले जाते.

जेन : त्यावरूनच अशी म्हण पडली आहे ना, की 'राणी अँन मरण पावली' म्हणजे आधी माहिती असलेली गोष्टच पुन्हा नव्याने सांगणे, बरोबर ना?

लुई : बरोबर.

जेन : म्हणजे तो बटलर, मला राणी अँनचे भूत समजतो की काय?

लुई : छे. छे. भूत कधी खादाडपणे, न्याहारीवर ताव मारते का? पण तू जिवंत असून, उत्साहाने सळसळते आहेस, ही गोष्ट त्याला गोंधळवते व चिडचिडे बनवते.

जेन : (कुतुहलाने) चिडचिडे बनवते?

लुई : हो. तुला माहिती आहे का? आयुष्यभर, तो 'जे जे मृतवत आहे, ते ते सर्व' अशा दृष्टीनेच, राणी अँनकडे बघतो. 'राणी अँनसारखे मृतवत' असेच त्याच्या डोक्यात पक्के बसले आहे. आणि आता जेवणाच्या वेळी, त्याला तुझा पेला भरावा लागतो, तुझ्यासाठी दूध गरम करून आणून घ्यावे लागते, डब्लीन येथील घोड्यांच्या प्रदर्शनात तुझा कसा आनंदात वेळ गेला, हे ऐकून घ्यावे लागते. मग साहजिकच त्याला वाटते की कुठेतरी काहीतरी चुकते आहे.

जेन : (अधीरतेने) पण तो माझ्याशी सरळसरळ शत्रुत्व करताना, दिसत नाही. किंवा आक्रमकही होत नाही. नाही का?

लुई : (निष्काळजीपणे) काल रात्रीपर्यंत मलाही हे जाणवले नव्हते. पण काल कॉफी आणताना तो ज्या रागीट मुद्रेने व धमकीवजा आविर्भावाने, तुझ्याकडे बघत होता व तुझ्याविषयी काही पुटपुटत होता, त्यावरून मला तसे वाटले.

जेन : तो काय पुटपुटत होता?

लुई : हेच की, तू खूप पूर्वीच मेलेली असणार, आणि हे कुणी तपासून बघणार नसेल तर, तो स्वतःच बघेल .म्हणून मी तुला हे सर्व सांगण्याचा, खटाटोप केला.

जेन : बापरे! हे सर्व तुझ्या काकूला, ताबडतोब सांगितले पाहिजे.

लुई : माझ्या काकूला, यातले एकही अक्षर कळता कामा नये. कारण त्यामुळे ती फार नाराज होईल. प्रत्येक गोष्टीसाठी, ती बटलरवर अवलंबून आहे.

जेन : पण तो मला, कुठल्याही क्षणी ठार मारेल.

लुई : कुठल्याही क्षणी नव्हे. संबंध दुपारभर, तो त्या चांदीच्या तलवारीशी काहीतरी करतो आहे.

जेन : बापरे! तो वेडा बटलर, उर्फ टांगती तलवारच माझ्या डोक्यावर आहे. काय भीतीदायक परिस्थिती आहे.

लुई : अर्थात, हे तात्पुरते वेड आहे. कदाचित जर तू तुझे येथील वास्तव्य थोडे आवरते घेतलेस, तर 'राणी अँनबद्दल तो सर्व विसरूनही जाईल.

जेन : मी माझा येथील मुक्काम, अजिबात कमी करणार नाही. तू त्या बटलरवर, करडी नजर ठेव. तो हिंसक झाला तर मध्ये पडायची, तयारी ठेव. मला वाटतं, आपण या गोष्टीचा, कदाचित जास्त बारू करत आहोत. (उठत) आता मला वर काही पत्रे लिहिण्यासाठी, जायला हवे. पण त्या माणसावर, नीट लक्ष ठेव. (वर जायला लागते.)

लुई : (रानटीपणे) छे! ही तिचा हट्ट काही सोडणार नाही. (मोठ्या खिडकीतून बार्बारा आत येते.)

बार्बारा : माझे बागकामाचे हातमोजे कुठे गेले? मी जिथे ठेवले होते, तिथेच बहुधा असावेत. माझ्या वस्तू नेहमी अशा हरवतात. (टेबलाच्या खणात उसकाउसकी करते.) आहेत. आहेत. (खणातून ते काढते.) काय लुई, तुझ्या जादुच्या पोतडीतले प्रयोग कुठपर्यंत आले?

लुई : ते गेले खड्क्यात! मी त्या बाईमध्ये, लवकर परतण्याची सहजप्रवृत्ती जागी व्हावी म्हणून, खूप प्रयत्न केले पण व्यर्थ! अपचनाच्या कारणावरून बोलून, तू तिला हाकलण्याचा प्रयत्न करू शकतेस, कारण तिने अति न्याहारी हादडली आहे.

बार्बारा : बिचारा लुई! तिला येथून हाकलण्याच्या तुझ्या प्रयत्नांपेक्षा, तिची इथे राहण्याची इच्छाशक्ती जबरदस्त दिसते आहे. (बटलर येऊन, न्याहारीच्या पसाऱ्याची आवराआवर करू लागतो.) मी तुला पहिल्यापासून सांगत होते, की हे कुत्र्याचे शेपूट सरळ करण्यासारखे आहे.

लुई : पण अजून, मी हताश झालेलो नाही. मी तिला कसे पळ काढायला लावतो, ते तू बघच.

बार्बारा : (हसत) तसे जेनच्या बाबतीत शक्य नाही. (खिडकीतून बाहेर जाते. लुईचे चकाकी करायचे काम सुरु आहे .एकदम थांबतो व टेबलावरचा पसारा आवरणाऱ्या बटलरकडे बघतो.)

लुई : जेन कुठे गेली?

बटलर : मला वाटते त्या वर गेल्या.

लुई : ती भिंतीवर लटकवलेली तलवार दिसते आहे.?

बटलर : हो, सर. ती मोठी? (तलवारीकडे निर्देश करतो.)

लुई : जेनला त्या तलवारीच्या पात्यावरील नक्षीचा ठसा उमटवायचा आहे. माझे पॉलीश करायचे काम चालू आहे. तू ती जेनकडे घेऊन जा.

बटलर : हो, सर. (भिंतीवर लटकवलेल्या तलवारीच्या दिशेने जातो.)

लुई : ढाल नको नेऊ. ते सोपे पडेल.

(बटलर तलवार ओढून काढतो. ती चांगली रुंद व तळपणारी आहे. तो जिऱ्याने वर जातो. लुई जिऱ्याखाली उभा आहे. “लुई, लुई, तू कुठे आहेस?” असे किंचाळत, जेन धावत येते. पाठोपाठ हातात तलवार घेतलेला, बटलर आहे .लुई पुढे होतो.)

बटलर : मी खोलीशी जाताच, मिस जेन बाहेर पडल्या सर, अगदी घाईने!

लुई : असू दे. कदाचित तिला गाडी पकडायची असेल. तू तलवार, परत जागेवर ठेऊन दे.

(बटलर तलवार जागेवर ठेवतो. जेन वर जाते व लगेच नोकर धावत खाली येतो.)

नोकर : वेळापत्रक हवे आहे. मिस जेनना, गाडीची वेळ बघायची आहे. (लुई :टेबलाच्या खणाला धडकतो. नोकर व तो दोघे खणातील वस्तू जमिनीवर फेकत राहतात.)

लुई : हे बघ सापडले. (नोकर ते घेतो. धावत जिना चढू लागतो. लुई :त्याचे बकोट धरून त्याला मागे खेचतो. वेळापत्रक उघडतो. वेडापिसा होऊन शोधू लागतो.) हे बघ सापडले. अकरा पंचावन्नला सुटते. चेरिंग क्रॉसला दोन वीसला येते. (नोकर वेळापत्रक घेऊन वर पळतो. लुई भिंतीवरील फोनकडे वळतो व नंबर फिरवतो.) टॉमकीन, ऐकून घे. अकरा पंचावन्नची गाडी गाठण्यासाठी, लवकर मोटार घेऊन ये. ड्रायव्हरचा पोशाख चढवायच्या भानगडीत पडू नकोस. आहेस तसाच निघ. (फोन बंद करतो. नोकर धावत खाली येतो.)

नोकर : मिस जेनची एक कादंबरी खाली आहे.

(लुई टेबलावरील सगळी सहा पुस्तके, नोकराला देतो.)

लुई : ही घे सगळी. पळ. (नोकराला जिन्याच्या पहिल्या पायरीवर जोरात ढकलतो. नोकर जातो. पुस्तके पडल्याचा आवाज येतो. जेनचे अजून काही सामान राहिले आहे का, हे लुई खोलीभर हिंडून बघतो. स्वतःच्या हातातील घड्याळ बघतो. टेबलावरील घड्याळाशी त्याची वेळ जमते का ते बघतो. परत फोनजवळ जातो.) हॅलो, टॉमकीन आहे का? काय? हं. ठीक आहे. (फोन बंद करतो. टेबलावर अजून कॉफीचे भांडे पडले आहे. त्यातून कपभर कॉफी ओतून ती पितो. परत घड्याळाकडे बघतो.)

बटलर : सर, गाडी आली आहे.

लुई : छान. मी जाऊन मिस जेनला सांगतो. तू माझी काकू कुठे आहे, ते बघशील का? ती बहुधा बागेत असेल. तिला सांग की मिस जेनला अकरा पंचावन्नची गाडी पकडायची असल्याने, ती तिचा निरोप न घेता घाईघाईने गेली. जीवनमरणाचा प्रश्न आहे.

बटलर : हो, सर.

(बटलर दारातून बाहेर जातो. लुई जिन्याने वर जातो. बार्बारा मोठ्या खिडकीतून आत प्रवेश करते. तिच्या हातात पत्र आहे. ती दरवाजापर्यंत जाऊन परत येते व लुई लुई, अशा हाका मारते. मोटारीचा आवाज ऐकू येतो. लुई धावतो.)

लुई : (उत्तेजित होत) मी जेनपासून तुझी सुटका केली, तर तू मला किती पौंड देणार म्हणालीस?

बार्बारा : ती जाण्याची काही गरज नाही. या महिन्यात डोरा येऊ शकत नाही, असे पत्र तिने मला लिहिले आहे.

(लुई खुर्चीत कोसळतो.)

पडदा पडतो

ई साहित्य प्रतिष्ठान दहा वर्षांपूर्वी सुरू झालं. जगभरात ई पुस्तकांची संकल्पना रुजू लागत असतानाच मराठीतही ई पुस्तकं सुरू झाली. मराठीत अमॅझॉन सारखे प्रचंड इन्व्हेस्टमेंट करणारे खिलाडी उतरले. त्यांच्यासमोर ई साहित्य म्हणजे अगदीच लिंबुटिंबू. पण गेली दहा वर्षे आणि आजही गुगलवर “मराठी पुस्तक” किंवा “Marathi ebook” टाकले की कोटी नांवांमध्ये पहिले दुसरे नाव येते ते ई साहित्यचेच. ही करामत आहे आमच्या लेखकांची. वाचकांना सातत्याने दर्जेदार मनोरंजक उच्च प्रतीची पुस्तके “विनामूल्य” देणारे आमचे लेखक हेच या स्पर्धेचे विजेते आहेत.

मराठीत “साहित्यरत्नांच्या खाणी” निपजोत या ज्ञानोबांनी मागितलेल्या पसायदानाला ईश्वराने तेवढ्याच उदारतेने खाणींचा वर्षाव केला. मराठीचे दुर्दैव हे की या खाणींतली रत्ने बाहेर आणणे आणि त्यांचे पैलू पडल्यावर त्यांना शोकेस करणे आणि जागतिक वाचकांसमोर ते पेश करणे यात आपण कमी पडलो. इथे उत्तम साहित्यासाठी भुकेलेले वाचक आणि उत्तम वाचकांच्या प्रतिक्षेतले साहित्यिक यांच्यात ब्रिज बनणे आवश्यक आहे. विशेषतः डॉ. नितीन मोरे यांसारखे साहित्यिक ज्यांना लिहिण्यात आनंद आहे पण त्यापुढील जटील प्रक्रियेत पडण्यात रस नाही अशांसाठी. विदेशांत मोठे लेखक एजंट नेमतात आणि ते बाकी सर्व व्यवहार पहातात. मराठीत ही सोय नाही.

ई साहित्य प्रतिष्ठान ही काही अनुभवी प्रोफेशनल प्रकाशन संस्था नव्हे. पण गेल्या दहा वर्षांत आमच्या हे लक्षात आले की मराठीत रत्नांच्या खाणी आहेत आणि त्यांत उतरून हात काळे करून माती गाळ उपसत राहून जर चिवटपणे काम करत राहिले तर एकाहून एक भारी रत्ने गवसणार आहेत. एखाद्या मोठ्या धनिकाने, पंडितांच्या सहाय्याने, दरबारी आश्रयासह जर हे काम हाती घेतले तर मराठी भाषेतले साहित्य जागतिक पटलावर आपला ठसा नक्की उमटवेल.

डॉ. नितीन मोरे यांची बारा अप्रकाशित पुस्तके प्रकाशात आणण्याचा मान ई साहित्यला मिळाला. शंभू गणपुले यांची नऊ, डॉ. वसंत बागुल यांची बारा, शुभांगी पासेबंद यांची आठ, अविनाश नगरकर यांची चार, डॉ. स्मिता दामले यांची पाच, डॉ. वृषाली जोशी यांची पाच अशा अनेकांच्या पुस्तकांना वाचकांपर्यंत नेण्याचे भाग्य ई साहित्यला लाभले. असे अनेक “स्वांतःसुखाय” लिहीणारे उत्तमोत्तम लेखक कवी या मराठीच्या “साहित्यरत्नांचिया खाणी” मध्ये आहेत. अशोक कोठारे यांनी महाभारताच्या मूळ संहितेचे मराठी भाषांतर सुरू केले आहे. सौरभ वागळे, सूरज गाताडे, ओंकार झाजे, पंकज घारे, विनायक पोतदार, दिप्ती काबाडे, भूपेश कुंभार, सोनाली सामंत, केतकी शहा असे अनेक नवीन लेखक सातत्यपूर्ण लेखन करत आहेत. ई साहित्यकडे हौशी लेखकांची कमी कधीच नव्हती. पण आता हौसेच्या वरच्या पायरीवरचे, लेखनाकडे गंभीरपणे पहाणारे आणि आपल्या लेखनाला पैलू पाडण्याकडे लक्ष देणारे लेखक आता येत आहेत. त्यांच्या साहित्याच्या प्रकाशाला उजाळा मिळो. वाचकांना आनंद मिळो. मराठीची भरभराट होवो. जगातील सर्वोत्कृष्ट साहित्यिक प्रसवणारी भाषा म्हणून मराठीची ओळख जगाला होवो.

या सर्वात ई साहित्याचाही खारीचा वाटा असेल हा आनंद. आणि या यशात ई लेखकांचा सिंहाचा वाटा असेल याचा अभिमान.

आमेन

सुनील सामंत

अध्यक्ष

ई साहित्य प्रतिष्ठान